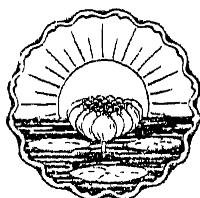
శ్రీః

కల్యాణానంద భారతీ గ్రంథమాలాయాం-౨౮

కల్యాణస్తుతిః

సవ్యాఖ్యా

శృంగేరి శ్రీ విరూపాక్ష శ్రీ విద్యాశంకర పదమావేశ ప్రకాశిత
జగద్గురు శ్రీ కల్యాణానంద భారతీ
మహాంతాచార్య స్వామిభిః
“ ఉద్ధృతా ”

1940

శృంగేరి శ్రీ విరూపాక్ష శ్రీ పీఠ సహాయ కార్యదర్శినా
కొట్టిపాట్యుపనామక సుబ్బరాయశర్మణా
ప్రకటీకృతా॥

శ్రీసదనమ్—గర్తపురీ - మూల్యం 0—8—0.

శాంకరశకే— గగనేన్ద్రియ వేదాక్షిమితే విక్రమనామ్ని వత్సరే శ్రావణశుక్ల చతుర్దశీ భృగువాసరే ప్రకటీకృతాసతీ విజయతేతరామ్.

16–8–1940:

వెల్కం. ప్రెస్, గుంటూరు,

ఓం

బ్రహ్మానన్దం పరమసుఖదం కేవలం జ్ఞానమూర్తిమ్।
విశ్వాతీతం గగనసదృశం తత్త్వమస్యాదిలక్ష్యమ్।
ఏకంనిత్యం విమలమచలం సర్వధీ సాక్షిభూతమ్॥
భావాతీతం త్రిగుణరహితం సద్గురుంతంనమామి॥

—(౦)—

శుద్ధస్ఫటిక సంకాశం సచ్చిదానన్దవిగ్రహామ్।
దాతారం సర్వకామానాం కామేశ్వరముపాస్మహే॥
కామేశ్వరీం పరామీడేకాదిహాది స్వరూపిణీమ్।
మాతృకావర్ణలిప్తాంగీ మహాశ్రీచక్ర మధ్యగామ్॥

—◆◆—

శ్రీః

కల్యాణ స్మృతిః

సవ్యాఖ్యా

ప్రథమోధ్యాయః

౧ అథాత ఆర్యావర్త ధర్మాస్సంక్షేపతః—

అథవిప్రతిపత్తి జ సన్దేహానంతరం । అతస్సన్దేహనివర్తక జ్ఞానోపదేశస్యావశ్యకత్వాత్ ఆర్యావర్తధర్మాః— ఆర్యావర్తః పుణ్యభూమిః సుప్రసిద్ధః। తస్మిన్యేధర్మాః మన్వాద్యైః ధర్మప్రవర్తకాచార్యై రుపదిష్టాః ప్రవర్తితాః పారంపర్యక్రమేణానుష్ఠీయమానాః శ్రుతిస్మృత్యుదితాః విధి నిషేధరూపాః తేహ్యార్యావర్తధర్మా ఇత్యుచ్యన్తే। తేధర్మాస్సంక్షేపతః సంగ్రహేణనతువిస్తరేణ మన్దప్రజ్ఞానాం సుఖబోధాయోపదిశ్యన్త ఇతి వాక్యశేషః॥

౨ స్వభావతస్త్వార్యాణాం జన్మభూమిరార్యావర్తః—

ఆర్యావర్త శబ్దస్యార్థః క ఇతిచేదుచ్యతే— స్వభావతస్త్వితి। ఆర్యా అత్రావర్తన్తే పునః పునరుద్భవన్తీ త్యార్యావర్త

పద్మపాదంచ హస్తామలకంచశిష్యం। తంత్రోటకం వార్తికకార
మన్యాన్ సస్మద్గురూన్సంతతం మానతోఽస్మి" ఇతి। సదాశివాదిత
మస్సంప్రదాయోద్య శ్రీ విద్యాశంకర పదపూజానిరత పరిశోభిత
జగద్గురు శ్రీ కల్యాణానంద భారతీమహాస్వామ్యాచార్యస్వామినః ప్రస
సుష్ఠు విజయతేతరామ్ ఇతి ప్రసంగానుప్రసక్తం॥

౪ స్వభావతస్తుసంచారః కృష్ణమృగస్యతస్యలింగమ్—

ఆసేతు శీతనగవ్యాప్తో హ్యార్యావర్తోనాన్యో దేశవిశేష
ఇత్యత్రకిం నిర్ణయ ఇత్యాకాంక్షాయామాహ — స్వభావత
స్త్వితి॥ కృష్ణసారస్య ఆరణ్యక మృగవిశేషస్యసంచారః నివాసః
స్వభావతః జన్మప్రభృతి బలాద్వాసితస్య। తస్యార్యావర్తస్యలింగము
సుప్రసిద్ధం స్వాభావికంచిహ్నమ్॥ చతుస్సాగరపరివేష్టితే భూమ
ణ్డలే యత్రకుత్రాపి దేశవిశేషేషు కృష్ణసారస్స్వభావతో నివ
సతీతి విశేషోఽవగమ్యతే హ్యార్యావర్తప్రదేశ నిర్ణయే॥ తథా
చోక్తం మన్వాదిభిః—

—"కృష్ణసారస్తుచరతి మృగోయత్ర స్వభావతః । స జ్ఞేయో
యజ్ఞియోదేశో మ్లేచ్ఛదేశస్తతఃపరః॥ ఇతి। అత్రయజ్ఞి
యోదేశ ఇత్యనేనార్యావర్తో విశేషితః సత్వస్య॥ తదేవోక్తం—

౫ సఏవచ యజ్ఞియోదేశ ఇతిస్మర్యతే—

ఆర్యావర్తస్య పుణ్యభూమిత్వమాహ— యజ్ఞియఇతి।
యజ్ఞియః యజ్ఞార్హోదేశః స ఆర్యావర్తఏవ । సత్వస్య ఇతిస్మ

ర్యతే సంకీర్త్యతే మన్వాదిభిః ధర్మప్రవర్తకాచార్యైః॥ యాజ్ఞవల్క్యోఽపి— "యస్మిన్దేశే మృగః కృష్ణస్తస్మిన్ధర్మాన్నిబోధత" ఇతి॥

౬ సరస్వతీ దృషద్వత్యోర్యదన్తరం స బ్రహ్మావర్తః—

ఆర్యావర్తస్య పుణ్యవిశేషమాహ— సరస్వతీతి । సరస్వతీ దృషద్వత్యోర్నద్యోరుభయోర్మధ్యం బ్రహ్మావర్తం దేశమిత్యాహుః॥ తథా చోక్తం మనునా— "సరస్వతీ దృషద్వత్యోర్దేవనద్యోర్యదన్తరమ్॥ తం దేవనిర్మితం దేశం బ్రహ్మావర్తం ప్రచక్షత" ఇతి । దేవనదీ దేవనిర్మితనద్యౌ నదీ దేవప్రశస్తే వా॥ బ్రహ్మావర్తః బ్రహ్మణ ఉత్పత్తిస్థానమిత్యర్థః। "జాతిజీవకమలాసనే వేదే లోకే చ బ్రహ్మశబ్దః ప్రయుజ్యతే" ఇత్యభియుక్తోక్తేః శ్రూయమాణానాం పఞ్చానామర్థానాం మధ్యే జాతిజీవ కమలాసన వేదానాం చతుర్ణామత్ర బ్రహ్మశబ్దస్య గ్రహణే చార్థవిశేషో మహాన్విజ్ఞాయతే। బ్రాహ్మణజాతేరుత్పత్తిస్థానమితి। ప్రాణినికాయస్యోత్పత్తిస్థానమితి। ప్రజాపతేర్బ్రహ్మణః కమలాసనస్యావతారస్థానమితి। వేదానాముత్పత్తిస్థానమితి చ। వేదానాముత్పత్తిర్నామ ప్రవర్తకత్వం। నిత్యస్య వేదస్యాన్యదా హ్యుత్పత్తేరసంభవాత్— అత ఏవ బ్రహ్మావర్తో ధర్మస్యాప్యుత్పత్తిస్థానమితి విజ్ఞాయతే। అత ఏవోక్తం మనునా— "తస్మిన్దేశే య ఆచారః పారమ్పర్యక్రమాగతః। వర్ణానాం సాన్తరాలానాం స సదాచార ఉచ్యతే" ఇతి॥ బ్రహ్మోత్పత్తిస్థాన

స్యబ్రహ్మావర్తస్యార్యావర్తైక దేశత్వాదార్యావర్తస్య పుణ్యభూమిత్వమ్॥

౭ ఆర్యాశ్చతుర్విధాః— ద్విజా ద్విజ సమాః శూద్రాః శూద్ర సమాశ్చేతి॥—

ఆర్యాణాం జన్మభూమి రార్యావర్త ఇత్యుక్తం। కేతేఆర్యా ఇత్యాకాంక్షాయామాహ— ఆర్యా ఇతి॥ ఆర్యశబ్దశ్శ్యముఖ్య గౌణభేదేనార్థద్వైవిధ్యం స్మర్యతే। ముఖ్యార్థగ్రహణేచార్యశబ్దే బ్రాహ్మ క్షత్రియ విట్ శూద్రా వర్ణాశ్చత్వారః ప్రతీయన్తే। తత్రబ్రహ్మక్షత్రియ విశాం త్రయో ద్విజా ఇత్యుచ్యన్తే। గౌణార్థగ్రహణే త్వనులోమజా అస్పృశ్యేతరే ప్రతిలోమజాశ్చ ప్రతీయంతే। అనులోమజాస్తుద్వివిధాః— ద్విజసమాః శూద్రసమాశ్చేతి। తతఆర్యశబ్దస్య ముఖ్య గౌణార్థయోర్గ్రహణే ద్విజా ద్విజ సమాః శూద్రాః శూద్ర సమాఇతి చతుర్విధాః ప్రజాః ప్రతీయన్త ఇత్యార్యాణాం చాతుర్విధ్య మభిహితం ధర్మసంగ్రహ కారైః పరివర్తకాచార్యైః—

౮ బ్రాహ్మణక్షత్రియోవైశ్యస్త్రయో వర్ణా ద్విజాతయః

ద్విజాదీనాం స్వరూప మాహ సూత్ర పఞ్చకేన। తత్రద్విజా ఉచ్యన్తే— బ్రాహ్మణఇతి। ద్విర్జాయన్త ఇతి ద్విజాః తేషాముపనయనవిధానాత్। ఉపనయనంహి ద్వితీయంజన్మ॥

౯ తేష్వానులోమ్యేన సంభూతాద్విజసమాః—

ద్విజసమానాహ— తేష్వితి। తేషు బ్రాహ్మణాదిషు వర్ణేషు త్రిషు యథాశాస్త్రం పరిణతాస్వక్షత యోనిష్వాను లోమ్యేన స్వవహితవర్ణ జాతీయాసు భార్యాసు ద్విజాతిభిర్యే ఉత్పాదితాః పుత్రాః। యథా— బ్రాహ్మణేనక్షత్రియాయాం వైశ్యాయాంచ। క్షత్రియేణ వైశ్యాయాంచ తన్మాతు ర్హీనజాతీయత్వ దోషా త్పితృ సదృశాన్నతు పితృసజాతీ యానాహుశ్శిష్టా మన్వాదయః॥ తథావోక్తం మనునా''— స్త్రీష్వనన్తర జాతాసు ద్విజై రుత్పాదితాన్సుతాన్ సదృశానేవతానాహు ర్మాతృదోషవిగర్హితాన్॥ అనన్తరాసు జాతానాం విధిరేషస్సనాతనః। ద్వ్యేకాన్తరాసుజాతానాం ధర్మ్యం విద్యాదిమంవిధిమి''తి॥

౧౦ శూద్రశ్చతుర్థోవర్ణ స్త్వేక జాతిః—

శూద్రశ్చ త్వేకజాతిత్వమేవ స్మర్యతే— శూద్రఇతి। తుశబ్దోద్విజవైలక్షణ్య ద్యోతనార్థః। ఏకజాతిః జన్మనాసిద్ధైవ ఉపనయనాభావాత్॥

౧౧ శూద్రాయాంతు శూద్రసమాః—

శూద్రసమానాహ। —శూద్రాయామితి । ఆనులోమ్యేన సంభూతా ఇతిపూర్వ సూత్రాదనువర్తతే। బ్రాహ్మణే

నోఢాయాం శూద్రకన్యాయాంతథా క్షత్రియేనోఢాయాం వైశ్యే నోఢాయాంచ సంభూతాః పుత్రాః మాతుర్హీనజాతీయత్వ దోషాత్ శూద్రసమాఏవ। తుశబ్దోద్విజ సమస్తైలక్షణ్యాద్యోతనార్థః॥

౧౨ అస్పృశ్యేతరే ప్రతిలోమాశ్చ-

శూద్రసమానాం విశేషమాహ— అస్పృశ్యేతరఇతి। శూద్రాద్యామానులోమ్యేనజాతా ఏవనశూద్రసమాః। కిన్తు వర్ణేషు చతుర్ష్వ పిప్రాతిలోమ్యేన జాతానాం మధ్యేకేషాంచిద స్పృశ్యత్వం కేషాంచిత్ శూద్ర సమత్వంచోచ్యతే యేషాంచాస్పృశ్యత్వం తేఽ స్పృశ్యా ఇత్యుచ్యన్తే। తేభ్యోఽస్పృశ్యేభ్య ఇతరేభిన్నాః ప్రతిలోమ జాఃశూద్ర సమాఏవేతి శిష్టసమ్మతిః॥

౧౩ అస్పృశ్యాస్తు పంచమాః పాపిష్ఠాః-

అస్పృశ్యానాహ— అస్పృశ్యాస్త్వితి। ప్రతిలోమజానాం మధ్యేత్వేకాన్తరేణోత్పన్నాః స్పర్శాదియోగ్యాః। నతు ద్వ్యన్తరే ప్రాతిలోమ్యేనోత్పన్నాః। అతస్తేహ్యస్పృశ్యాఇతిపాపిష్ఠాఇతిచోచ్యన్తే। పాపిష్ఠా అత్యన్త వర్జనీయా ఇత్యర్థః॥ తేఽస్పృశ్యాః పఞ్చమాఇతిస్వ్యపదిశ్యన్తే। ద్విజద్విజసమ శూద్ర శూద్రసమగణనాపేక్షయా। నతుబ్రాహ్మణ క్షత్రియ వైశ్య శూద్రాపేక్షయేతి సంప్రదాయః। అనులోమప్రతిలోమ జాత

యః సంకీర్ణజాతయ ఇత్యుచ్యన్తే। తేషాంత్వశ్వతర వన్మాతా పితృ జాతివ్యతిరిక్త జాత్యన్తరత్వాన్న వర్ణత్వమ్॥ వర్ణాస్తు చత్వార ఏవ। నతు పంచమో వర్ణః శ్రూయతే స్మర్యతే చ స్పష్ట్యన్తు ఖ్యాతః। తథా చోక్తం మనునా— "బ్రాహ్మణః క్షత్రియో వైశ్య స్త్రయో వర్ణా ద్విజాతయః। చతుర్థ ఏకజాతిస్తు శూద్రో నాస్తితు పఞ్చమ" ఇతి॥ గవాశ్వాదివదవయవసంనివేశస్య బ్రాహ్మణాది జాత్యభివ్యంజకాభావాదేత ద్బ్రాహ్మణాది లక్షణముక్తమ్। అతోऽన్యపత్నీజనితానాం న బ్రాహ్మణాది జాతిత్వమ్॥

౧౮ వర్ణాన్తరగమన ముత్కర్షాప కర్షాభ్యాం సప్తమే పఞ్చమేవాయుగ ఇత్యాచార్యాః॥-

బ్రాహ్మణాదిషు వర్ణేషు చతుర్ష్వపి సమానజాతీయాసు యథాశాస్త్రం పరిణీతాస్వక్షతయోనిషు బ్రాహ్మణేన బ్రాహ్మణ్యాం క్షత్రియేణ క్షత్రియాయా మిత్యనుక్రమేణ యే జాతాస్తే మాతాపిత్రోర్జాత్యాయుక్తా ఏవేత్యుక్త లక్షణవ్యతిరేకేణాపి బ్రాహ్మణ్యాది దర్శయితుమాహ— వర్ణాన్తరగమనమితి। మన్యన్త ఇతి వాక్యశేషః। తేషామేవానులోమ జాతానాముత్కర్షేణ పితృద్వారా సప్తమేయుగే జన్మనిపఞ్చమే వోత్కృష్టవర్ణాన్తర ప్రాప్తిర్భవతీతి వేదాచార్యా మన్యన్తే ఇత్యభిప్రాయః। తథా మాతృద్వారాపకృష్టవర్ణాన్తర ప్రాప్తిరితి। తథా చోక్తం —"జాత్యుత్కర్షో యుగేజ్ఞేయః సప్తమే

పఞ్చమేఽపివా। వ్యత్యయేకర్మణాం సామ్యంపూర్వవచ్చాధరోత్తరమితి॥

౧౫ వర్ణాశ్రమేతరాణాం ధర్మా హ్యార్యావర్తధర్మా
ఆర్యావర్తధర్మాః-

—ఆర్యావర్తధర్మాణాం సామాన్యస్వరూపమాహ— వర్ణాశ్రమేతరాణామితి। వర్ణాః బ్రాహ్మణాదయః। ఆశ్రమాః బ్రహ్మచారి ప్రభృతయః। ఇతరేఽనులోమ ప్రతిలోమజాతాః। ఇతరశబ్దశ్చ— "ద్వన్ద్వేచ" ఇతి సర్వనామ సంజ్ఞాప్రతిషేధః। అత్రచ ధర్మశబ్దః షడ్విధస్మార్తధర్మవిషయః। తద్యథా- వర్ణధర్మః॥ ఆశ్రమధర్మః। వర్ణాశ్రమధర్మః। గుణధర్మః। నిమిత్తధర్మః। సాధారణధర్మః। ఇతి "వర్ణాశ్రమేతరాణాం సంబన్ధా ఏవ ధర్మాహ్యార్యావర్తధర్మాః। ఆర్యావర్త ఏవ వర్ణాశ్రమేతరాణా ముత్పత్తిలయస్థాన మతస్తేషాం ధర్మాఏవ తద్దేశీయ ధర్మా ఇతి। ద్విరుక్తిర్నిర్ధారణార్థాఽధ్యాయ పరిసమాప్తిద్యోతనార్థాచ॥

ద్వితీయోధ్యాయః

౧౬ వేదోధర్మమూలమ్—

వేదఇతి॥ కర్మజన్యోభ్యుదయ నిశ్శ్రేయస హేతురపూర్వాఖ్యో మనోవృత్తిః ధర్మః॥ తస్యమూలంప్రమాణం। వేదోమంత్రబ్రాహ్మణాత్మకః। జాతావేకవచనంచత్వారోవేదాః—
ఋగ్యజుస్సామాథర్వాత్మకాస్త ఏవ ధర్మే ప్రమాణమ్। నయోగి ప్రత్యక్షం। నానుమానం నశాక్యాద్యాగమః॥ ధర్మగ్రహణముపలక్షణ మధర్మస్యాపి। ప్రతిషేధాత్మకోవేద ఏవమూలమధర్మస్య॥ తంత్రేణోచ్చరిత మిదంసూత్రం ధర్మాధర్మమూలంహి వేదఇత్యర్థ వివక్షయా—

౧౭ స్మృతిశీలేచతద్విదామ్—

యత్రప్రత్యక్షో వేదో మూలభూతో నోపపద్యతే తత్ర కథమితిచేదుచ్యతే— స్మృతీతి। తద్విదాం వేదవిదాం మన్వాదీనాం యాస్మృతిః తత్ప్రణీతం ధర్మశాస్త్రం యచ్చతేషాం శీలమనుష్ఠానం తేస్మృతిశీలే। అస్మదాదీనాం ప్రమాణమేవ॥

౧౮ సాధూనామాచారశ్చ—

సాధూనాం ధార్మికాణాం ఆచారః అనుష్ఠానం। అనుక్తసముచ్చయార్థశ్చశబ్దః। తేనాత్మతుష్టిరపి ప్రమాణమితి సూచి

తంభవతి। తదాహాగగ:— "స్త్రై కల్పికే ఆత్మతుష్టిః ప్రమాణమ్" ఇతి॥

౧౯ తుల్యబలవిరోధేవికల్పః—

యత్రద్వే విరుద్ధే తుల్యబలే ప్రమాణే ఉపనిపతతః తత్రకింకర్తవ్యమిత్యాహ— తుల్యేతి॥ తుల్యప్రమాణప్రాపిత యోరర్థయోర్వికల్పః। తద్వేదం వేత్యన్యతరస్వీకారః న సముచ్చయోఽసంభవాత్॥

౨౦ ద్విజానాం మన్త్రితఃక్రియాః నిషేకాద్యాః శ్మశానాన్తాః —

బ్రాహ్మణ క్షత్రియ వైశ్యాద్విజాః। ద్విర్జాయన్త ఇతి ద్విజాః। తేషాంద్విజానాం। నశూద్రస్యైకజాతేః। నిషేకాద్యాః నిషేకో గర్భాధానమాద్యో యాసాంతా స్తథోక్తాః। శ్మశానం పితృవనంత త్సంబన్ధికర్మ అన్తే యాసాంతాః క్రియాః మన్త్రైర్భవంతి గర్భాధానాదిర న్త్యేష్టిపర్యన్తాః క్రియాకలాపాః మంత్రైర్భవన్తీత్యర్థః॥

౨౧ గర్భాధానమృతౌ—

గర్భాధాన మనుగతార్థం కర్మనామధేయం। ఏవం వక్ష్యమాణాన్యపి। తద్గర్భాధానమృతౌ ఋతుకాలేవక్ష్యమాణకాలే॥

౨౨ స్పన్దనాత్పురాపుంసవనమ్—

పుంసవనాఖ్యంకర్మ గర్భచలనాత్పూర్వం॥

౨౩ షష్ఠేఽష్టమేవా మాసి సీమన్తః—

సీమన్తః సీమన్తోన్నయనమ్॥

౨౪ ఏతే జాతకర్మ—

ఏతేఆఇతే ఆగతేగర్భకోశా జ్జాతే కుమారేజాతకర్మ॥

౨౫ అహన్యేకాదశేనామ—

ఏకాదశేఽహనినామకరణమ్॥

౨౬ చతుర్థేమాసినిష్క్రమః—

నిష్క్రమః నిష్క్రమణలక్షణం సూర్యావేక్షణంకర్మ॥

౨౭ షష్ఠేమాస్యన్నప్రాశనమష్టమేవా—

వికల్పః స్వైచ్ఛికః॥

౨౮ ప్రథమేఽబ్దే తృతీయేవా చూడాకర్మ—

చూడాకర్మచూడాకరణం ప్రథమేవర్షే తృతీయేవా। కుల
ధర్మానుసారేణాయం వ్యవస్థితవికల్పః॥

౨౯ పఞ్చమేహ్యక్షరాభ్యాసః—

పంచమేవర్షేహ్యక్షరగ్రహణమ్॥

౩౦ అమన్త్రికాత్వియమావృదశేషతః స్త్రీణామ్—

ఇయమావృదయం జాతకర్మాదిక్రియా కలాపః సమగ్రో క్తః కాలక్రమేణ శరీరసంస్కారార్థం స్త్రీణామప్యమన్త్రకఃకార్యః। తుశబ్దోవై లక్షణ్యాద్యోతనార్థః॥

౩౧ వివాహస్తు సమన్త్రికస్సమన్త్రికః—

తుశబ్దః పూర్వోక్తకర్మ వైలక్షణ్యాద్యోతనార్థకః॥ వివాహ విధిరేవస్త్రీణాం సమన్త్రకః సంస్కారః ఉపనయనాఖ్యోమన్వాదిభిఃస్మృతః। పతిసేవైవ గురుకులేవాసో వేదాధ్యయనరూపః। గృహకృత్యమేవసమిద్హోమరూపోఽగ్నిపరిచర్యా। తస్మాద్వివాహో దేరుపనయనస్థానే విధానాదుపనయనాదేర్నివృత్తిరితి॥ సమన్త్రకఇతి ద్విరుక్తిరధ్యాయ పరిసమాప్తిద్యోతకః.

౨

తృతీయోధ్యాయః

౩౨ ఉపనయనం బ్రాహ్మణస్యాష్టమే—

ఇదానీం ధర్మాన్వక్ష్య న్నుపనయన పూర్వ ముపనయనంతావదాహ— ఉపనయనమితి॥ బ్రా ణంతు— బ్రాహ్మణస్యసత ఏవోపనయనం నతు సంస్కారజన్యం బ్రాహ్మణత్వమితి జ్ఞాపనార్థమ్॥ అ ష్టమం వర్షంముఖ్య ముపనయనకాలః॥ కార్యమిత్యర్థ

౩౩ నవమే పంచమేవా కామ్యమ్—

కామనిమిత్తం కామ్యమ్॥ తద్యథా కామ్యం మేవాభవతి। "నవమే తేజస్కామస్య" "పఞ్చమేబ మస్య" ఇతిస్మర్యమాణత్వాత్॥

౩౪ గర్భాది సంఖ్యావర్షాణామ్—

వర్షాణాంసంఖ్యాగర్భాది రేవ భవతి నజనన

౩౫ తద్ద్వితీయంజన్మ—

తదుపనయనం ద్వితీయంజన్మ। అత్రాస్య త్రీ పితా త్వాచార్యః తే నద్విజన్మత్వసిద్ధిః॥

౩౭ తద్యస్మాత్స ఆచార్యః—

తదుపనయనం పితురభావే యస్మాత్పురుషాద్భవతిస ఆచార్యః॥

౩౮ వేదానువచనాచ్చ—

నతు కేవలాదుపనయనాత్। కస్మాత్రర్హీతి? వేదానువచనాచ్చేతి— అను వచన మధ్యాపనం॥

౩౯ ఏకాదశ ద్వాదశయోః క్షత్రియ వైశ్యయోః—

నిత్యోయమనయోఃకల్పః॥ కామ్యస్తు మనునైవదర్శితః— శ్లో॥ రాజ్ఞోబలార్థినః షష్ఠేవైశ్యస్యేహార్థినోఽష్టమే” ఇతి॥

౩౯ ఆషోడశాద్బ్రాహ్మణస్యాపతితా గాయత్రీ—

అథాపత్కల్పానాహ— ఆషోడశాదితి। అభివిధావాఙ్ ఆషోడశాద్వర్షాద్బ్రాహ్మణస్య గాయత్రీ అపతితా అప్రచ్యుతా। గాయత్రీశబ్దేన తదుపదేశనిమిత్త ముపనయనముపలక్ష్యతే। తదుపనయనస్యకాల ఇత్యర్థః॥

౪౦ ద్వావింశతే రాజన్యస్య ద్వ్యధికాయావైశ్యస్య—

ఉభయత్రాప్యాఙనువర్తతే— ఆద్వావింశాద్వర్షాద్రాజన్యస్యా చతుర్వింశాద్వైశ్యస్యాఽపతితా గాయత్రీతి॥

౪౧ వైవాహికో విధిరేవోపనయనం స్త్రీణామ్—

ద్విజస్త్రీణాంతు వివాహ విధిరేవోపనయనం। నత్వన్యః॥ అత ఉపనయనా దేర్నివృత్తిః॥

౪౨ గురౌవాసః పతిసేవా—

స్త్రీణాం పతిసేవైవాచార్యాధీనత్వం॥

౪౩ గృహార్థోఽగ్నిపరిక్రియాఽగ్నిపరిక్రియా—

గృహకృత్యమేవ సాయంప్రాతః సమిద్ధోమరూపోఽగ్ని పరిచర్యా। అతోఽగ్నీన్ధనభైక్షచర్యా దేర్వటుకధర్మస్యనివృత్తిః॥

ద్విరుక్తిరుక్తార్థైవ॥—

చతుర్థోఽధ్యాయః

౪౪ బ్రహ్మచార్యాచార్యాధీనః—

స్యాదిత్యధ్యాహారః। బ్రహ్మణి వేదేచరతీతి బ్రహ్మచారీ। ఆచార్యాజ్ఞానువర్త్యాచార్యాధీనః॥ ఆచార్యాజ్ఞానువర్తీ సన్వేదాధ్యయనం కృతోపనయనః కుర్యాదిత్యర్థః॥- బ్రహ్మచారీ జితేన్ద్రియః స్యాదిత్యపిచస్మర్యతే॥

౪౫ ఉపనయనాదిర్నియమః—

అగ్నీన్ధనాదిర్యోనియమోవక్ష్యతే సఉపనయనాదిరేవ॥

౪౬ అగ్నీన్ధనభైక్షచరణే—

అగ్నీన్ధనం సమిద్ధోమః। భిక్షాణాం సమూహోభైక్షం తదర్థం ప్రతిగృహంచరణం భైక్షచరణం। తేప్రత్యహంకర్తవ్యే॥ "అగ్నికార్యంతతఃకుర్యాత్సంధ్యయో రుభయోరపీ"తిస్మరణాత్। ద్వయోఃసంధ్యయోరగ్నికార్యం సమిద్ధోమం స్వగృహ్యోక్తవిధినాకుర్యాత్॥ ఆపస్తంబస్తు— "సాయమేవాగ్నిపూజేత్యేకే" ఇతి॥

౪౭ సత్యవచనమ్—

ఉపనీతేనసత్యమేవవక్తవ్యమ్॥

౪౮ అపాముపస్పర్శనమ్—

అపాముపస్పర్శన ముదకోపస్పర్శనమ్। అర్థాత్స్నాన మితి। ఏతదప్యుపసీతే నాహారహః కర్తవ్యమ్॥

౪౯ బహిఃసంధ్యత్వమ్—

సాయంప్రాతర్ద్వే సంధ్యే యస్య గ్రామాద్బహిర్భవతః స బహిస్సంధ్యః తస్య భావః బహిస్సంధ్యత్వమ్। గ్రామాద్బహిరేవ సంధ్యోపాసనం కర్తవ్యమితి యావత్॥

౫౦ తిష్ఠేత్పూర్వా మాసీతోత్తరాం సజ్యోతిష్యాజ్యోతిషో దర్శనాద్వాగ్యతః-

తత్కదా కథంచేత్యాహ— తిష్ఠేదితి। ప్రాతస్సంధ్యాం తిష్ఠేత్ సాయంసంధ్యామాసీత। అత్యన్తసంయోగే ద్వితీయా। స్థానాసనయో రుపక్రమోపసంహారౌ కథయతి— సజ్యోతిషి కాలే సమారభ్య ఆజ్యోతిషః దర్శనాత్ ప్రాతఃనక్షత్రజ్యోతి రారభ్య ఆసూర్య జ్యోతిర్దర్శనాత్సాయ మాదిత్య జ్యోతిరారభ్య ఆనక్షత్రజ్యోతి ర్దర్శనాదితి। తావన్తం కాలంవాగ్యతః స్యాత్॥ సంధ్యా ముపాసీతేత్యర్థః॥ తదుక్తమ్—

౫౧ నాదిత్యమీక్షేత-

సంధ్యా ముపాసీతేత్యర్థః

౨౨ అధశ్శయ్యాసనీ పూర్వోత్థాయీ జఘన్యసంవేశీ-

అస్యార్థో మానవేస్పష్టః— శ్లో॥ "నీచంశయ్యాసనం చాస్య నిత్యం స్యాద్గురుసన్నిధౌ। ఉత్తిష్ఠేత్ప్రథమంచాస్య చరమం చైవ సంవిశేదితి"—

౨౩ వాగ్బాహూదరసంయతః—

వాక్సంయమః బహుప్రలాప విరహః। బాహుసంయమః లోష్టమర్దనాద్యభావః। ఉదరసంయమః మితభోజనప్రభృతి॥

౨౪ శయ్యాసనస్థానాని విహాయ ప్రతిశ్రవణమ్—

గురావాజ్ఞాపయతి సతిప్రతిశ్రిణాం ప్రతివచనం కుర్వన్ శయ్యాసనస్థానాని విహాయ అభిగచ్ఛన్కుర్యాత్॥

౨౫ అధఃస్థానాసనతిర్యగ్వాత సేవాయాం గురుదర్శనే చోత్తిష్ఠేత్—

యదాగురుర్నీచైః స్థానమాసనంచాధితిష్ఠతి స్వయముచ్చైః స్థానాసనస్థః తదా గురుందృష్ట్వోత్తిష్ఠేత్। తిర్యగ్వాత సేవాయాం మూత్రపురీషోత్సర్గాదౌచ గురుందృష్ట్వోత్తిష్ఠేత్। చకారః సముచ్చయార్థః॥

౨౬ గచ్ఛన్తమనుగచ్ఛేత్—

గచ్ఛన్తం గురుంశిష్యః అనువ్రజేదనుగచ్ఛేదిత్యర్థః॥

౨౭ పాణినా సవ్యముపసంగృహ్యానంగుష్ఠ మధీహి భో ।
ఇత్యామన్త్రయే ద్గురుమ్—

గురూపసదనే, పాణినాస్వేన దక్షిణేనసవ్యమితి విశేష
గ్రహణాద్దక్షిణేనేతి గమ్యతే । గురోస్సవ్యం పాదమనంగుష్ఠమం
గుష్ఠవర్జం గృహీత్వా అధీహి భో ఇతిగురుమామన్త్రయేత్ ॥

౨౮ ప్రాఙ్కూలేష్వాసనంచ—

ప్రాగగ్రేషుదర్భేష్వాసనం । చకారాత్కర్తవ్యమితి శేషః ॥

౨౯ అనుజ్ఞాత ఉపవిశేత్ప్రాఙ్ముఖో దక్షిణతశ్శిష్యఉద
ఙ్ముఖోవా—

అనుజ్ఞాత ఆచార్యేణానుజ్ఞాతః తద్దక్షిణతః ప్రాఙ్ముఖో
వోపవిశేత్ । కార్యానుగుణోవికల్పః ॥

౩౦ ఆహూతోఽధ్యాయీ—

గురుణాఽఽహూతస్సన్నధీయీత । నతుస్వయంచోద
యేదితి॥

౩౧ యుక్తఃప్రియహితయోః—

ఆచార్యస్య యత్ప్రియం హితంచతత్రయుక్తస్తత్పర
స్స్యాత్ । ప్రియం తత్కాలప్రీతికరం । హితంకాలాన్తరే ప్రియ
కరమిత్యర్థః ॥

౨౨ భైక్షచరణమభిశస్తపతితవర్జమ్—

అగ్నీన్ధనభైక్షచరణ ఇత్యుక్తమ్ । తత్రాగ్నీన్ధనం ప్రతి గృహ్యం వ్యవస్థితత్వాత్ । సాధారణభైక్ష్యచరణే విధిమాహ— అభిశస్తాన్పతితాంశ్చవర్జ యిత్వాభైక్ష్యంచరితవ్యమ్ । అభిశస్తా ఉపపాతకినః బహిష్కృతాశ్చ ॥

౨౩ ఆదిమధ్యాన్తేషు భవచ్ఛబ్దః ప్రయోజ్యోవర్ణానుక్రమేణ—

భిక్షాందేహీతి పదద్వయస్య ఆదిమధ్యాన్తేషువర్ణక్రమేణ బ్రాహ్మణాదివర్ణక్రమేణ భవచ్ఛబ్దఃస్త్రీలింగః సంబుద్ధ్యన్తః ప్రయోక్తవ్యః । తథాహి— బ్రాహ్మణః భవతిభిక్షాందేహీతి । క్షత్త్రియో భిక్షాంభవతిదేహీతి । వైశ్యః భిక్షాందేహిభవతీతి ॥

౨౪ నివేద్యగురవేఽనుజ్ఞాతోభుంజీత—

ఇదమానీతం భైక్షమితిగురవేనివేద్య తదనుజ్ఞాతోభుంజీత ॥

౨౫ వర్జయేన్మధుమాంస గంధమాల్య దివాస్వప్నాఞ్జనాభ్యంజన యానోపానచ్ఛత్త్ర కామక్రోధలోభ మోహవాదవాదన స్నాన హర్షనృత్య గీతపరివాద షుదభయాని॥

మధ్వాదీనివర్జయేత్। మధుమాక్షికమ్। మాంసమ్ మృగాదేః। గన్ధశ్చన్దనాదిః। మాల్యాని పుష్పాణి। దివాస్వాప్నో దివానిద్రా। అంజనమక్ష్ణోః। అభ్యంజనం తైలాభ్యంగః। యానంశకటాది। ఉపానచ్ఛత్రే ప్రసిద్ధే। కామః స్త్రీసంగః। క్రోధః కోపః। లోభో ద్రవ్యాభిలాషః। మోహోఽవివేకశూన్యతా। వాదో బహుజల్పః। వాదనం వీణాదీనామ్। స్నానం సుఖార్థముష్ణోదకాదినా కంఠాదధః ప్రక్షాళనమ్। హర్షోఽభిమతలాభాచ్చిత్తోద్రేకః। నృత్యగీతే ప్రసిద్ధే। భయం భయహేతుః। పరివాదః పరదోషకథనమ్। మదంహర్షేపిద్రష్టవ్యమ్॥

౨౨ ద్యూతంహీనసేవామదత్తాదానంహింసాం-

ద్యూతాదీనివర్జయేదిత్యన్వయః। ద్యూతం ప్రసిద్ధం। హీనసేవా మధోజాతిప్రభృతేః॥ అదత్తాదానం కేనాప్యదత్తస్యోత్సృష్టస్యాప్యస్వామికస్యాదానమ్ స్వీకరణమ్। హింసాప్రాణినాంపీడా॥

౨౩ ద్వాదశవర్షాణి బ్రహ్మచర్యంచరేత్—

కియన్తం కాలమేవ గురుకులేవస్తవ్య ఇత్యతఆహ—ద్వాదశేతి॥

౨౪ గ్రహణాన్తంవా—

యావతా కాలేనైకో వేదోద్వావాగ్రహీతుం శక్యస్తావన్తం కాలమిత్యభిప్రాయః॥

౧౯ విద్యాన్తే గురురర్థేన నిమన్త్ర్యః—

విద్యాసమాప్తే విద్యా నిష్క్రయార్థంగురురర్థేన ప్రయోజనేననిమన్త్ర్యః ప్రష్టవ్యః గురో ఇదంధన మాహరాణీతి॥

౨౦ కృత్వాఽనుజ్ఞాతస్యవాస్నానం—

తతఃకృత్వా ఆహరేత్యాచార్యోక్తంకృత్వా గురుణానుజ్ఞాతస్యైవ। స్నానం నామాత్ర సమావర్తనవిధీ యత ఇతి శేషః। వా శబ్దేన అకృత్వాఽపి గురుణా నుజ్ఞాతస్య స్నానం విధీయత ఇత్యర్థోఽవగమ్యతే॥ అత్రస్నానస్య గుర్వనుజ్ఞాయా ఆవశ్యకతాసూచ్యతే॥

౨౧ గురూణామాచార్యః శ్రేష్ఠః శ్రేష్ఠః—

గురూణాం పిత్రాదీనాంమధ్యే ఉక్తలక్షణ ఏవాచార్యః శ్రేష్ఠః। సహి విద్యాతస్తంజనయతి। తచ్ఛ్రేష్ఠంజన్మ। తేనానేక గురుసమవాయే సఏవ ప్రథమః పూజ్య ఇతివదన్తి శిష్టాః॥

ద్విరుక్తిరాదరార్థాఽధ్యాయ పరిసమాప్త్యర్థాచ॥

పఞ్చమోऽధ్యాయః

22 తస్యాశ్రమ వికల్పమేకే సమామనన్తి —

తస్యైవ మధీత వేదస్య బ్రహ్మచారిణో వక్ష్యమాణా శ్చత్వార ఆశ్రమా వికల్ప్యన్త ఇత్యేక ఆచార్యాస్సమామనన్తి। అన్యేతు సముచ్చీయన్త ఇతి॥

23 బ్రహ్మచారీ గృహస్థో భిక్షుర్వైఖానసః —

కేపునస్త ఆశ్రమా ఇత్యత ఆహ — బ్రహ్మచారీతి। యద్యప్యసౌ పూర్వమపి బ్రహ్మచర్యాశ్రమ ఉక్తః తథాపి ప్రాపిత్సిత నైష్ఠిక బ్రహ్మచర్యమత్ర వివక్షితమ్॥ భిక్షుః సన్న్యాసీ పరివ్రాజకః। వైఖానసో వానప్రస్థః॥ స్మృతిషు వైఖానసస్య తృతీయత్వ మవగమ్యతే। ఇహ తు క్రమభేదః కలివర్జ్య సూచనార్థ మిత్యవగమ్యతే॥

24 తేషాం గృహస్థో యోనిరప్రజనత్వా దితరేషామ్ —

తేషాంచతుర్ణా మప్యాశ్రమేషు వర్తమానానాం గృహస్థో యోని రుత్పత్తిస్థానం ప్రజానాం। గృహస్థేనోత్పాదితాశ్చతుర్ష్వాశ్రమేష్వధిక్రియన్తే। ఇతరేషాం త్రయాణాం గృహస్థాశ్రమ వ్యతిరిక్తానా మప్రజనత్వాత్ ప్రజోత్పాదనస్యనిషిద్ధత్వాత్॥

౭౫ తత్రోక్తం బ్రహ్మచారిణః—

తత్ర తేషాం మధ్యే బ్రహ్మచారిణః నైష్ఠికబ్రహ్మచారిణః యదుపకుర్వాణస్యోపనయనాది ర్నియమ ఇత్యారభ్యోక్తం తదేవాస్యాపీత్యుక్తం భవతి॥

౭౬ ఆచార్యాధీనత్వమాన్తమ్—

తత్రాపి విశేషః— ఆచార్యేతి। ఆ అన్తమాన్తం ఆదేహపాతమాచార్యకుల ఏవ తచ్ఛుశ్రూషయా వర్తేత॥

౭౭ గురోః కర్మశేషేణ జపేత్—

ఆచార్యప్రకృతౌ గురుశబ్దః పిత్రోరపి గ్రాహకః। తతశ్చాచార్యం పితరౌ చ శుశ్రూషమాణస్తద్వ్యతిరిక్తే కాలే జపేత్ వేదమధీయీత॥ "మాతృదేవో భవ, పితృదేవో భవ, ఆచార్యదేవో భవ" ఇతి శ్రూయమాణత్వాత్ పితృమాతాచార్యాస్సదా సేవ్యాః॥

౭౮ ఉత్తరేషాంచైతదవిరోధి—

ఉత్తరేషామప్యాశ్రమాణామస్మిన్సూత్రే యదవిరోధి యదవిరుద్ధం విద్యతే తత్సమానం యథాద్యూతాది పరివర్జనమ్। తదత్యన్తం గ్రాహ్యమేవ॥

౭౯ అనిచయోభిక్షుః—

బహువక్తృత్వాత్క్రమ ప్రాప్తమపిగృహస్థ ముల్లంఘ్యభిక్షోర్ధర్మానాహ— అనిచయ ఇతి । నిచయోద్రవ్యసంగ్రహః తద్రహితః స్యాద్భిక్షుః పరివ్రాజకస్తురీయాశ్రమస్థః॥

౮౦ ఊర్ధ్వరేతాః—

ఉక్తరేషాంచ తదవిరోధీతి సూత్రేణైవ జితేన్ద్రియత్వే సిద్ధేఽపిపునరూర్ధ్వరేతా ఇతిరేతస్రోతో భఙ్గోయథానస్యాత్తథాప్రయతేత్యేవమర్థమ్॥

౮౧ ధ్రువశీలోవర్షాసు—

వర్షాశబ్దో నిత్యబహువచనాన్తః । వర్షాసుచతుర్షుమాసేషుధ్రువశీలస్స్యాదేకత్రతిష్ఠేదిత్యర్థః॥

౮౨ భిక్షార్థీగ్రామమియాత్—

ప్రాప్తెనిమిత్తేభిక్షార్థం తత్కాలఏవ గ్రామమియాత్ప్రవిశేత్। శేషకాలం దేవాలయాదావివసేత్॥

౮౩ నివృత్తాశీః—

నివృత్తాః నిర్గతాః ఆశీఃఇదంమేస్యాదిదం మేస్యాదితికా

మనావిశేషాః యస్యసః నివృత్తాశీః నిష్కామః భూయాదిత్యర్థః॥

౦౪ వాక్చక్షుః కర్మసంయమః—

వాక్సంయమోమౌనం, చక్షుఃసంయమఃపాదవిక్షేపాదన్యత్రచక్షురపరివర్తనం । దృష్టిచాంచల్య రాహిత్యంచ । కర్మసంయమః భిక్షోశ్చోదిత కర్మానతిక్రమః॥ కార్య ఇతిశేషః॥

౦౫ కౌపీనాచ్ఛాదనార్థోవాసో బిభృయాత్—

కౌపీన మితిగుహ్య ప్రదేశస్యనామ। తదాచ్ఛాద్యతేయావతావత దేవవాసో బిభృయాత్॥

౦౬ సమోభూతేషు హింసానుగ్రహయోః—

హింసాయామనుగ్రహేచ భూతేషుసమః। యోహినస్తియోవానుగృహ్ణాతి తత్రతత్ర నిర్వికారస్స్యాదిత్యర్థః॥

౦౭ అనారంభీ—

ఐహికం పారత్రికంవానకం చిదారంభంకుర్యాత్। తథాచోక్తం— "అనీహోఽనముత్రశ్చరేదితి"

౦౮ వైఖానసోవనేమూల ఫలాశీ తపశ్శీలః—

ఇదానీం వైఖానసస్యధర్మమాహ— వైఖానసఇతి।

వైఖానసో వానప్రస్థః వనేవసన్మూలాని ఫలానిచాశ్నీయాన్నపునరోదనం। తపఃకాయ పరిశోషణమ్ కృచ్ఛ్రచాన్ద్రాయణాది॥ తతశ్చమూల ఫలాన్యపిస్వల్పాన్యేవాశ్నీయాదితి విజ్ఞేయమ్॥

౧౯. దేవపితృమనుష్య భూతర్షిపూజకః—

వన్యైరేవ ఫలమూలైరహరహః పంచమహాయజ్ఞాన్కుర్యాదిత్యర్థః॥

౨౦. ఏవంవృత్తో బ్రహ్మలోక మవాప్నోతి జితేన్ద్రియో జితేన్ద్రియః—

స్పష్ట స్సూత్రార్థః॥ జితేన్ద్రియత్వంతు మనునాదర్శితమ్— శ్లో॥ "శ్రుత్వాస్పృష్ట్వాచ దృష్ట్వాచ భుక్త్వాఘ్రాత్వాపి యోనరః। నహృష్యతి గ్లాయతివాస విజ్ఞేయో జితేన్ద్రియ" ఇతి॥

ద్విరుక్తిరధ్యాయ పరిసమాప్తి ద్యోతనార్థా॥

—♦♦—

షష్ఠోధ్యాయః

సూ౧ గృహస్థఃసదృశీంభార్యాంవిన్దేతాఽనన్యపూర్వాంయవీయసీమ్—

అథగృహస్థధర్మా ఉచ్యన్తే— గృహస్థేతి। గృహస్థఇతి భావిసంజ్ఞావ్యపదేశః । జాత్యాకులేనచసదృశీం అన్యస్మై వా చాప్యదత్తాం అవరవయసీ మేవం విధాం భార్యాం విందేతోద్వహేత్॥

సూ౨ అసమానప్రవరైర్వివాహః—

అసమానప్రవరైః సమానఏకఃప్రవరో యేషాంతైస్సహానవివాహః । ప్రవరప్రపంచస్త్వాపస్తంబీయేద్రష్టవ్యః॥

సూ౩ ఊర్ధ్వం సప్తమాత్పితృభ్యోబీజి నశ్చమాతృ బన్ధుభ్యః పఞ్చమాత్ —

పితరమారభ్య తద్బన్ధువర్గేగణ్యమానే సప్తమాచ్చిరస ఊర్ధ్వంజాతాముద్వహేత్ । మాతరమారభ్య తద్బన్ధువర్గేగణ్యమానేపఞ్చమాచ్చిరస ఊర్ధ్వంజాతాముద్వహేత్ బీజినశ్చ సప్తమాదూర్ధ్వమితిచకారాత్సిధ్యతి॥

సూ॥ అస్వతన్త్రాధర్మేస్త్రీ—

శ్రౌతేగార్హ్యేచధర్మే స్త్రీభర్తురేవానుష్ఠాన మనుప్రవిశతి। వ్రతోపవాసాదిభిరపినాన్తరేణ భర్తురనుజ్ఞాం స్వాతంత్రేణాధిక్రియతే। తథాచోక్తంమనునా— శ్లో॥ బాల్యే పితుర్వశే తిష్ఠేత్పాణిగ్రాహస్య యౌవనే। పుత్రస్యస్థావిరే భావేనస్త్రీ స్వాతన్త్ర్య మర్హతి॥ బాలయాయువత్యావా వృద్ధయావాపి యోషితా। నస్వాతన్త్ర్యేణకర్తవ్యంకార్యం కించిద్గృహేష్వపీతి॥

సూ॥ విద్యాచారిత్రబన్ధు శీలసంపన్నాయ దద్యాదాచ్ఛాద్యాలంకృతామ్—

విద్యావేదవిద్యేత్యర్థః। చారిత్రం చోదితకర్మానుష్ఠానమ్। బంధవోజ్ఞాతయశ్చ మాతులాదయశ్చ। శీలంవిహితేషు శ్రద్ధా। ఏతైర్గుణైఃసంపన్నాయవస్త్రయుగలేనాచ్ఛాద్య యథావిభవమలంకృతాం కన్యాందద్యాత్॥

సూ॥ ప్రదానంప్రాగృతోః—

ఋతుదర్శనాత్ప్రాగేవదేయాకన్యా॥

సూ॥ అప్రయచ్ఛన్దోషీ—

తస్మిన్కాలేఽ ప్రయచ్ఛన్పిత్రాదిః దోషవాన్భవతి।

తథాచోక్తం— శ్లో॥ పితాపితామహో భ్రాతాసకుల్యో జననీ తథా । కన్యాప్రదః పూర్వనాశే ప్రకృతిస్థఃపరఃపరః । అప్రయచ్ఛన్సమాప్నోతి భ్రూణహత్యామృతావృతౌ॥ ఇతి॥

౯౦ త్రీన్కుమార్యృతూనతీత్య స్వయంయుజ్యేతానిందితేనోత్సృజ్యపిత్ర్యానలంకారాన్—

యదికన్యాం పితాదిర్న దద్యాత్తతః త్రీనృతూనతీత్య స్వయమేవానిందితేన కులవిద్యా శీలాదియుక్తేన భర్త్రాయుజ్యేత పిత్ర్యాదీన్పిత్ృకులాయాతానలంకారానుత్సృజ్య॥ తథాహి మనుః— శ్లో॥ త్రీణివర్షాణ్యుదీక్షేత కుమార్యృతుమతీ సతీ । ఊర్ధ్వంతుకాలాదేతస్మాద్విన్దేత సదృశం పతిమ్॥ ఇతి॥

౯౯ వాక్చక్షుఃకర్మసంయుతా—

యావదర్థ సంభాషిణీ వాక్సంయుతా । ప్రేక్షకాదీనామప్రేక్షణీచక్షుఃసంయుతా। స్వకుటుంబార్థం యత్కర్మతద్వ్యతిరిక్తానాం కర్మణామ కర్త్రీకర్మసంయుతా। ఏవంభూతాస్యాత్॥

౧౦౦ నాతిచరేద్భర్తారంభర్తారం-

భర్తారం నాతిచరేద్భర్తురన్యం మనసాపి నచిన్తయేత్ ॥

ద్వారుక్తరాదరార్థాఽధ్యాయ పరిసమాప్తి ద్యోతనార్థాచ॥

౬

సప్తమోధ్యాయః

౧ ఋతావుపేయాత్—

గర్భాధానకాలం ప్రస్తౌతి — ఋతావితి। —ఋతుః గర్భగ్రహణకాలః తస్మిన్నుపేయాదుపగచ్ఛేద్భార్యామ్॥ ఋతుకాలమాహ మనుః— శ్లో॥ ఋతుస్స్వాభావికః స్త్రీణాం రాత్రయష్షోడశస్మృతాః। చతుర్భిరితరైస్సార్థ మహోభిస్సద్విగర్హితైః॥ తాసామాద్యాశ్చతస్రస్తు నింద్యా ఏకాదశీతు యా। త్రయోదశీచ శేషాస్తు ప్రశస్తా దశరాత్రయః॥ యుగ్మాసు పుత్రాజాయన్తే స్త్రియోఽయుగ్మాసు రాత్రిషు॥ తస్మాద్యుగ్మాసు పుత్రార్థీ సంవిశేదార్తవే స్త్రియమ్। పుమాన్పుంసోఽధికే శుక్రే స్త్రీ భవత్యధికే స్త్రియాః। సమేఽపుమాన్పుంస్త్రియౌ వా క్షీణేల్పేచ విపర్యయః॥ "ఇతి"

౨ సర్వత్రవాప్రతిషిద్ధవర్జమ్—

పరిసంఖ్యానంచ ప్రతిపాదయతి— సర్వత్రేతి। సర్వేషు వా కాలేషూపేయాదృతావనృతౌచ ప్రతిషిద్ధ దివసాన్వర్జయిత్వా। యథాకామీభవేద్వాపి స్త్రీణాం వరమనుస్మరన్నితి॥

౩ దేవపితృ మనుష్య భూతర్షిపూజకః—

అథపఞ్చ మహాయజ్ఞా విధీయన్తే — దేవేతి। అత్రపూజకశబ్దో దేవాదిషుప్రత్యేక మభిసంబధ్యతే। గృహస్థః సత్యందే

వాదిపూజకః స్యాదిత్యర్థః॥ తత్ర దేవపూజా వైశ్వదేవసకలహో మాద్యగ్నికార్యంచ। మనుష్య పూజాతిథిపూజనమ్। భూతపూజా బలిహరణమ్। ఋషిపూజా బ్రహ్మయజ్ఞః। ఇతిపర్యాయాః। తేచాప్యగ్రే ప్రతిపాద్యన్తే।

౪ నిత్యస్వాధ్యాయః-

బ్రహ్మయజ్ఞపరికారమాహ— నిత్యేతి। బహువ్రీహిరియమ్। తత్ప్రకారశ్చ తైత్తిరీయకేఽభిహితః॥

౫ పితృభ్యశ్చోదకదానం యథోత్సాహమన్యత్—

పితృయజ్ఞమాహ— పితృభ్యశ్చేతి। పితృభ్యః నిత్యముదకందద్యాత్। అన్యద్భోజన ఫలమూలాది యథోత్సాహం యథాశక్తి దద్యాత్। అత్రచకారాన్నిత్యం దేవర్షీణామపితర్పణం కర్తవ్యమితిదర్శితమ్॥

౬ భార్యాదిరగ్నిర్దాయాదిర్వా—

దేవయజ్ఞస్య అగ్ని కార్య మూలత్వాత్ అగ్నిపరిగ్రహకాలంతావదాహ— భార్యాదిరితి। భార్యాశబ్దేనాత్ర వివాహోలక్ష్యతే। వివాహకాల మారభ్యేత్యర్థః। యద్వా-దాయాదిరితి యస్మిన్నహని పితృభ్రాత్రాదిభిర్దాయ విభాగః క్రియతే తదహరారభ్యవాసాయ ముపక్రమ్యాగ్నిం పరిచరేదిత్యర్థః॥

దాయ విభాగాత్పూర్వం పితుర్జ్యేష్ఠ భ్రాతుర్వా కర్మణ్యుపజీవ తోన ప్రత్యవాయః॥

౭ తస్మిన్గృహ్యాణి కర్మాణి—

తస్మిన్నేవం పరిగృహీతే గృహ్యేఽగ్నౌ గృహ్యాణిగృహ్యసూత్రోక్తాని కర్మాణి పుంసవనాదీని కర్మాణికర్తవ్యాని॥

౮ దేవపితృమనుష్యయజ్ఞాః స్వాధ్యాయశ్చ బలికర్మ—

తస్మిన్నిత్యనువర్తతే। తత్రదేవ యజ్ఞస్యాగ్ని సంబన్ధః ప్రసిద్ధః॥ పితృమనుష్య భూతయజ్ఞానాంతు తదర్థ మన్నమస్మిన్గృహ్యాగ్నౌపచ్యతఇతి॥

౯ స్వస్తివాచ్యభిక్షాదానమప్పూర్వం—

బలిహరణానన్తరం భిక్షాదానం కర్తవ్యం స్వస్త్యస్త్వితి స్వస్తివచనముక్త్వా భిక్షోర్హస్తే పూర్వమపోదత్వాచేతి।

౧౦ దదాతిషుచైవంధర్మ్యేషు—

దదాతయఃదానాని యానిదానాని ధర్మ్యాణి నభయాది నిమిత్తాని। తేషుచైవ మప్పూర్వదానమితి॥

౧౧ భోజయేత్పూర్వమతిథికుమారవ్యాధితగర్భిణీ స్వవాసినీ స్థవిరాఞ్జఘన్యాంశ్చ-

అథగృహస్థపూర్వ భోజ్యానాహ— భోజయేదితి। అతిథిర్వక్ష్యమాణః। కుమారాః బాలాః వ్యాధితస్సంజాతవ్యాధిః। గర్భిణ్యః ప్రసిద్ధః। స్వవాసిన్యోదుహితరోభగిన్యశ్చ। స్థవిరాః వృద్ధాః। జఘన్యాః పరిచారికాదయః ఏతానాత్మనఃపూర్వంభోజయేత్పశ్చాత్స్వయంభుంజీత। జఘన్యానాంపృథక్పదత్వం తేషామానంతర్య సూచనార్థమ్॥

౧౨ అసమానగ్రామోతిథిరైకరాత్రికోఽధివృక్షసూర్యోపస్థాయీ—

అతిథేర్లక్షణంవక్తి — అసమానేతి । అసమానగ్రామః అన్యగ్రామవాసీ । ఐకరాత్రికః ఏకరాత్రింవసతీత్యైకరాత్రికః వృక్షాణాముపరి యదా సూర్యస్సోఽధివృక్ష సూర్యః కాలో మధ్యాహ్నః । అథవా వృక్షాణాముపరిసూర్యరశ్మయో యదా భవంతి సకాల అధివృక్షసూర్యః । సాయంవా । తస్మిన్కాలే ఉపస్థితోతిథిస్సర్వథామాన్యతమః॥

౧౩ బ్రాహ్మణస్యానతిథిరబ్రాహ్మణః—

అబ్రాహ్మణః క్షత్రియాదిః బ్రాహ్మణస్యాతిథిర్నభవతి॥

౧౪ ఖోజనంతు క్షత్రియోర్ధ్వం బ్రాహ్మణేభ్యః—

తత్రాపి విశేషమాహ— భోజనమితి । తస్యాబ్రాహ్మణస్యాతిథిపక్షే బ్రాహ్మణేషు భుక్తవత్సు పశ్చాద్భోజనమ్ దేయమ్॥

౧౫ అన్యాన్భృత్యైస్సహానృశంస్యార్థమానృశంస్యార్థమ్-

అన్యాన్ శూద్రాదీనాతిథ్యకాలే ఆగతాన్ భృత్యైః కర్మకరాదిభిస్సహాసతి విభవే భోజయేత్ । కుత ఇతి చేదుచ్యతే— ఆనృశంస్యార్థమితి । నృశంసతాపరిత్యక్ష కౌర్యం తదారిహాత్యాయ భోజనందేయమ్॥ ద్విరుక్తిరధ్యాయ పరిసమాప్త్యర్థా॥

౭

అష్టమోధ్యాయః

౧. ద్వౌలోకేధృతవ్రతౌరాజా బహుశ్రుతో బ్రాహ్మణశ్చ—

—యదిప్రజాః విహితధర్మా నుల్లంఘ్యప్రతిషిద్ధానా చరేయుః కస్తేషాం నివారక ఇత్యాశఙ్కాయామాహ— ద్వావితి । లోకోరాష్ట్రం తస్మిన్లో పశ్చాత్తదర్తిష్టవ్యః లోకే లోకే ధృతవ్రతౌ వర్ణితానాం కర్మణాంధారయితారౌ ద్వౌరాజాబ్రాహ్మణశ్చ । తౌసర్వస్యసర్వా పదోదండోపదేశాభ్యాం నివారయితారావితి । బహుశ్రుతశబ్దః కాకాక్షిన్యాయేనప్రయుక్తః। రాజాబహుశ్రుతః। బ్రాహ్మణో బహుశ్రుతఇతి॥- రాజశబ్దోత్రక్షత్రియజాతి వచనః। తథాచోక్తంమనునా- శ్లో॥ "బ్రాహ్మం ప్రాప్తేన సంస్కారం క్షత్రియేణ యథావిధి । సర్వస్యాస్యయథా న్యాయం కర్తవ్యం పరిరక్షణమ్"॥ ఇతి॥

౨. తయోశ్చతుర్విధస్య మనుష్యజాతస్యాంతస్సంజ్ఞా నాం చలనపతన సర్పణా నామాయత్తంజీవనమ్॥

చతుర్విధస్య మనుష్యజాతస్య ద్విజద్విజ సమశూద్ర శూద్రసమోపేతస్య మనుష్యసమూహస్యేత్యర్థః। అన్తస్సంజ్ఞా వృక్షాదయోస్థావరా వృద్ధిక్షయవన్తః। యేషామంతస్సంజ్ఞాన బహిస్తే తథోక్తాః। తథాచోక్తంమనునా— "తమసా బహు రూపేణవేష్టితాఃకర్మహేతునా। అన్తస్సంజ్ఞా భవన్త్యేతే సుఖ

దుఃఖ సమన్వితాః॥ ఇతి॥ చలనాః పశ్వాదయః। పతనాః పక్షిణః। సర్పణాస్సరీసృపాః భుజంగాదయః। ఏషాం మనుష్యాదీనాం జీవనంతయోః రాజన్య బ్రాహ్మణయోరా యత్తమధీనమిత్యర్థః। రాజన్యస్తు పరిపంథి నిగ్రహాదినా తేషాం జీవనహేతుః। బ్రాహ్మణస్తూపదేశాదినేతి విశేషః॥

౧౮ ప్రసూతిరక్షణ మసంకరోధర్మః॥

ప్రసూతిరభివృద్ధిః— దండోపదేశాభ్యాం యథోక్తకారితయా వృష్ట్యాదిద్వారేణ రోగాద్యుపద్రవ శాంత్యాచాభివృద్ధిర్భవతి। చోరనిగ్రహాద్రక్షణమపి। దండప్రాయశ్చిత్తోపదేశాభ్యాం వర్ణా నామసంకరోఽసంమేళనమపి విహితోపదేశాత్ప్రతిషిద్ధసేనాయాం దండధారణాచ్చ ధర్మోఽపిభవతి। ఏతత్సర్వంతయోరాయత్త మేవేతిజ్ఞేయమ్॥

౧౯ సఏషబహుశ్రుతోభవతి॥

బహుశ్రుత ఇత్యుక్తంతం ప్రతిపాదయతి— సఏషఇతి। సఏషః వక్ష్యమాణ నిర్దేశః॥

౨౦ లోకవేదవేదాఙ్గవిత్॥

లోకశబ్దేన లోకవ్యవహారసిద్ధాః జానపదాదిధర్మాఉచ్యన్తే॥ తేషాం। వేదాశ్చత్వార ఋగ్యజుస్సామాథర్వాణః। అంగా

నిషట్ శిక్షా వ్యాకరణం నిరుక్తం ఛందోజ్యోతిషంకల్పసూత్రాణీతి। తేషాంవేత్తా పారతోఽర్థతశ్చేతి॥

౨౧ వాకోవాక్యేతిహాసపురాణకుశలః—

వేదశాస్త్రప్రయోగీని తర్కోక్తిప్రత్యుక్తి రూపాణి వాక్యాని। భారతరామాయణాదీ నీతిహాసః। పురాణమష్టాదశ విధమ్। తేషుకుశలస్సమర్థః॥

౨౨ తదపేక్షస్తద్వృత్తిః—

యాన్యేతానిలోకాదీన్య సూక్తాని తాన్యపేక్షత ఇతి తదపేక్షః। తద్వృత్తిస్తదభిహితానాం కర్మణామనుష్ఠాతా॥

౨౩ త్రిషుకర్మస్వభిరతః—

ఇజ్యాధ్యయనదానాని త్రీణికర్మాణి। తేష్వభిరతః తేషాంసాతత్యేనానుష్ఠాతా॥

౨౪ షట్సువా—

యాజనాధ్యాపన ప్రతిగ్రహైస్సహ షట్కర్మాణి॥ తేష్వభిరతః। బ్రాహ్మణ విషయోయమేవ॥ వేతివికల్పార్థః। బ్రాహ్మణస్య యాజనాధ్యాపన ప్రతిగ్రహాస్స్వైచ్ఛికాః॥ పూర్వోక్తాస్త్రయస్త్వవశ్య కర్తవ్యాఏవ॥

౨౫ సామయాచారికేష్వభివినీతోఽభివినీతః—

పౌరుషేయీ వ్యవస్థా సమయః। తస్మాన్మూలా ఆచారాస్సమయాచారాః తేషుభవాః సామయాచారికాః స్మార్తధర్మా ఇత్యర్థః। తేష్వభివినీతః పితాదిభిశ్శిక్షితః ఇతి। ద్విరుక్తిరుక్తార్థైవ॥

ర

నవమోధ్యాయః

౧. సవిధిపూర్వకం స్నాత్వాభార్యామధిగమ్య యథోక్తా న్గృహస్థధర్మా న్ప్రయుంజాన ఇమానివ్రతాన్యనుకర్షేత్-

సఇతి పూర్వాధ్యాయోక్త రాజా బ్రాహ్మణ శ్చపరామృశ్యతే । విధిపూర్వకం విధిం పురస్కృత్యస్నాత్వా వేదవ్రతాని పారంనీత్వా సమావర్తనం కృత్వాభార్యామధిగమ్య వివాహం కృత్వా తదనన్తరం యథోక్తానతిథిపూజాది గృహస్థధర్మాననుతిష్ఠన్నిమాన్యపివక్ష్యమాణాని వ్రతాన్యనుకర్షే దాత్మానం ప్రాపయేదనురతిష్ఠేదిత్యర్థః॥

౨. నిత్యంశుచిః సుగన్ధిః స్నానశీలః—

కానిపునస్తానీత్యాహ— నిత్యమితి । ఆచమనాదినా నిత్యంశుచిః శక్తివిషయేన ముహూర్తమప్యప్రియుతస్స్యాత్। సుగన్ధిశ్చందనాద్యనులిప్తేనసురభితాంగః స్నానశీలో నిత్యస్నాయీస్యాత్॥

౩. నశిశ్నోదరపాణిపాద వాక్చక్షుశ్చాపలానికుర్యాత్-

చాపలశబ్దః ప్రత్యేకం సంబధ్యతే। శిశ్నచాపలమకాలే మైథునేచ్ఛా। ఉదర చాపలం సర్వదా బుభుక్షయిషా। పాణి

చాపలం శిల్పకర్మ శిక్షాభిలాషః। పాదచాపలః పర్యటనం। వాక్చాపలం వాచోవిగ్లాపనమ్। చక్షుశ్చాపలం నృత్యాదిదిదృక్షా। ఏతాని న కుర్యాత్॥

౨౯ నకులంకులస్యాత్—

కులమేవకులం యస్యసః కులంకులః। ఛాన్దసోముమాగమః। జాత్యన్తరప్రవిష్టో వామతాన్తర ప్రవిష్టోవా। శాఖాన్తర ప్రవిష్టోవా ఏవంవిధోనస్యాత్। స్వసూత్రపరిత్యాగేన పరసూత్రంనభజేదితి। తదావోక్తం — శ్లో॥ "యస్స్వసూత్రంపరిత్యజ్య పరసూత్రిం నిషేవతే। శాఖారం డస్సవిజ్ఞేయ స్సర్వకర్మబహిష్కృత" ఇతి॥

౩౦ సాయంప్రాతస్త్వన్న మభిపూజిత మనిన్దన్భుంజీత-

తుశబ్దోఽవధారణే। సాయంప్రాతరహస్త యోర్ద్వయోరేవకాలయోరశనంభుంజీత। అత్రగుణవిధిరభిపూజిత మనిందన్నితి। అనిందన్దోషేణా కుత్సయన్సాయంప్రాత రశనాన్యభిపూజయే దిత్యర్థః॥

౩౧ యచ్చాత్మవన్తోవృద్ధా స్సమ్యగ్వినీతాదంభలోభమోహ వియుక్తా వేదవిద ఆచక్షతే తత్ప్రమాణ మాచరేత్—

ఆనంత్యాదాచారాణాం ప్రతిపదపాఠోనశక్య ఇతిసంక్షిప్యాహ— యదితి। ఆత్మవంతో జితేన్ద్రియాః। వృద్ధాః జ్ఞానే

నవయసాచవృద్ధాః। సమ్యగ్వినీతాః గురుభిశ్శిక్షితాః। దంభో ధర్మచ్ఛలేనలోకవఞ్చనమ్। లోభో అన్యాయేన పరద్రవ్యాది త్సా। మోహః అజ్ఞానం లోకవిరుద్ధజ్ఞానతా తేనత్యక్తాఃవేద విదః పారతోఽర్థతశ్చ। వేదానాం చోదితారః। అత్రవృద్ధా ఇతివిశేష్యమ్। ఏవంభూతా వృద్ధాః యదాచక్షతే తత్కర్తవ్య మితి। బహువచన నిర్దేశా ద్బహూనామైకమత్యే తద్భవతి॥

౩౨ యోగక్షేమార్థ మీశ్వర మధిగచ్ఛేత్॥

అప్రాప్తస్యచప్రాప్తిర్యోగః। ప్రాప్తస్యచ పరిరక్షణమ్ క్షేమః। తదర్థ మీశ్వరం రాజాన మధిగచ్ఛేదిత్యర్థః।

౩౩ నాన్యమన్యత్ర దేవగురు ధార్మికేభ్యః॥

అన్యం రాజన్యవ్యతిరిక్తం యోగక్షేమ సమర్థమపి నాధిగచ్ఛేదిత్యనువాదః। దేవా ఇన్ద్రాదయః। గురవః పిత్రాద యః। ధార్మికాఃధర్మాచరణశీలాః। ఏతేభ్యోఽన్యత్ర। ఏతాన్యప్య ధిగచ్ఛేదితిభావః॥

౩౪ సత్యధర్మా॥

సత్యధర్మాఽవితథ స్వభావఃస్యాత్॥

౩౫ ఆర్యవృత్తః॥

ఆర్యాణాం విహితం వృత్తమివవృత్తం యస్యసఃతథా॥

౩౬ శిష్టాధ్యాపకః॥

సతామధ్యాపయితానత్వ యోగ్యానామ్॥

౩౭ శౌచశిష్టః॥

శిష్టం శాస్త్రవిహితం శౌచం యస్యాస్తి సతథా। నిష్ఠా తస్య పరనిపాతః॥ శాస్త్రవిహితేన శౌచేన తద్వానిత్యర్థః॥

౩౮ శ్రుతినిరతః॥

సర్వదాశ్రుతినిరతః వేదాభ్యాసరతఃస్యాత్॥

౩౯ నిత్యమహింస్రో మృదు దృఢకారీ దమన దాః శీలశ్చ॥

నిత్యమితి ప్రత్యేక పరిసమాప్తి స్సర్వత్ర॥ అహింస్రోఽ అహింసాశీలః। మృదుఃకృతా పరాధేపిసహకః। దృఢకారీప్రారబ్ధ స్యసమాపయితాన ప్రాక్రమికః। దమః ఇంద్రియనిగ్రహః దానం సంవిభాగః తచ్ఛీలవాన్స్యాదితి॥

౪౦ మాతృ పిత్రాచార్య సేవీ॥

మాతృసేవీ. పితృసేవీ ఆచార్యసేవీచస్యాత్। "మాతృ మాన్పితృ మానాచార్యవాన్పురుషోవేద" ఇతి। తేషాంత్రయా ణామైహికాముష్మికనిశ్శ్రేయ సహేతుత్వం శూయతేఽతః

తే సర్వధాపూజ్యాః సేవ్యాశ్చేతి॥ "మాతృదేవోభవ" "పితృదేవోభవ" "ఆచార్యదేవోభవే"తి వేదానుశాసనమ్ ॥

౪౧ ఏవమాచారో మాతా పితరౌ పూర్వాపరాంశ్చసంబన్ధాన్దురితేభ్యో మోక్షయిష్యఞ్ఛశ్వత్స్వర్గలోకాన్నచ్యవతేనచ్యవతే॥

ఏవముక్తప్రకార ఆచారోయస్య సఏవమాచారఃఏవంభూతః మాతా పితరౌ పూర్వసంబన్ధాఃపితా మహాదయః అపరసంబన్ధాః పుత్రాదయః। తాంశ్చపూర్వాపరసంబన్ధాన్దురితేభ్యః పాపేభ్యో మోక్షయిష్యన్ శశ్వద్బహుకాలం స్వర్గలోకాన్నచ్యవతే। ద్విరుక్తిరధ్యాయ పరిసమాప్త్యర్థా॥

దశమోధ్యాయః

౪౨ ద్విజాతీనామధ్యయనమిజ్యాదానమ్॥

ఉక్తాః ప్రాయశః ఆశ్రిమ ధర్మాః। అథేదానీమ్ వర్ణ ధర్మా న్వక్తుమారభతే ద్విజాతీనామితి। అధ్యయనం వేద గ్రహ ణాభ్యాసరూపమ్। ఇజ్యాయాగో దేవ పితృపూజా। దానంపా త్రే ద్రవ్యత్యాగః। ద్విజాతీనా మితివచనాద్య దాద్విజాతయ స్సంపన్నాః కృతోపనయనాస్త త ఆరభ్యైతేధర్మాః॥

౪౩ బ్రాహ్మణస్యాధికాః ప్రివచనయాజన ప్రితిగ్రహాః॥

ప్రవచన మధ్యాపనమ్। యాజనమార్త్విజ్యం ప్రితిగ్రి హః ప్రిసిద్ధః। ఏతే బ్రాహ్మణస్యాధికాః పూర్వేభ్యోఽధ్యయ నాదిభ్యఃతే చామీచ సముచ్చితా ఇత్యుక్తం భవతి॥

౪౪ నియమస్తు పూర్వేషు॥

నియమస్త్వవశ్య కర్తవ్యతా। పూర్వోక్తాన్యధ్యయనా దీని త్రీణ్యావశ్య కర్తవ్యాన్య కుర్వన్ప్రిత్యవైతి। ప్రతిగ్రహాయా జనేతు వృత్త్యర్థేఽతో నాకరణే ప్రత్యవాయః।ప్రవచనమపినిత్య మేవ।"స్వాధ్యాయప్రివచనాభ్యాం నప్రమదితవ్యం""స్వాధ్యా య ప్రవచనే ఏవేతినాకో మౌద్గల్యః" ఇత్యవశ్య కర్తవ్యతా

యాః ప్రవచనస్య శ్రూయమాణత్వాత్॥ ప్రవచనేన వృత్తిసం గ్రహోన దోషాయేతిశిష్టాః॥

౪౫ రాజ్ఞోఽధికం రక్షణం సర్వభూతానామ్॥

రాజ్ఞోఽభిషిక్తస్య సర్వభూతానాం రక్షణమధికంధర్మః॥

౪౬ న్యాయ్యదండత్వమ్॥

న్యాయాదనపేతో న్యాయ్యః। శాస్త్రావిరుద్ధో దండో యస్యతద్భావో న్యాయ్యదండత్వమ్। "దండోదమనా దిత్యాహుస్తేనాదాన్తా న్రాజాదమయే దిత్యభిప్రాయః"

౪౭ బిభృయాద్బ్రాహ్మణాన్ శ్రోత్రియాన్॥

శ్రోత్రియాః అధీత వేదాస్తా న్బ్రాహ్మణాన్బి భృయా త్పోషయే దిత్యర్థః॥

౪౮ నిరుత్సాహాంశ్చ॥

బిభృయాద్బ్రాహ్మణా నిత్యనువర్తతే। జీవనార్థముత్సాహం కర్తుం విముఖాః నిరుత్సాహాః పరివ్రాజకా ఇత్యర్థః తాన్బ్రాహ్మణానపి బిభృయాత్॥

౪౯ ఉపకుర్వాణాంశ్చ॥

అధీయానాః బ్రహ్మచారిణః ఉపకుర్వాణాఃతాంశ్చ బిభృయాదితి పూర్వతోఽను వృత్తిః॥

౫౦ యోగశ్చ విజయే॥

యోగ ఉపాయో విజయ విషయశ్చ యోగః కార్యః। అయమపిరాజ్ఞోఽధికోధర్మ ఇతిజ్ఞేయమ్॥

౫౧ భయే విశేషేణ॥

యోగఇతి పూర్వతోఽనువృత్తిః అన్యాభి భవాదినిమిత్తే విశేషేణ యోగః కార్యః॥

౫౨ సంగ్రామే సంస్థానమనివృత్తిశ్చ॥

సంగ్రామోయుద్ధం। తత్రసంస్థానం. పారిణాత్యయే నివృత్తిః పలాయనమ్। తదభావోఽనివృత్తిః॥ ఏతేచరాజ్ఞోఽధికౌ॥

౫౩ నదోషాహింసా యామాహవే॥

యత్రపరస్పరమాహ్వా యన్తే స ఆహవః। తాదృశే యుద్ధేశత్రూణాం హింసాయా మపినదోషః। నిత్యమహింసా ఇత్యస్యాయ మపవాదః॥

౫౪ క్షత్రియశ్చేదన్యస్తముపజీవేత్తద్వృత్త్యా॥

అన్యశ్చేత్ క్షత్రియః తం రాజానం తద్వృత్త్యాతస్య రాజ్ఞో యావృత్తిఃతయోపజీవేత్॥

౫౫ రాజ్ఞే బలిదానం కర్షకాదిభ్యః॥

కర్షకాదిభ్యః యల్లబ్ధంతస్య దశమోభాగోఽష్టమః షష్ఠోవాంశో బలిదానంకరరూపేణ దేయః॥ రాజ్ఞః వృత్త్యర్థమిత్యర్థః॥

౫౬ తద్రక్షణ ధర్మత్వాత్॥

కస్మాత్పునరేవంరాజ్ఞే దేయ ఇత్యతఆహ—తదితి। తేషాంకరదాయినాం రక్షణరూపేణ ధర్మేణ తద్వత్త్వాత్తేషామయంరక్షకఇతి కృత్వా॥

౫౭ తేషుతునిత్య యుక్తః స్యాత్॥

తేషు కర్షకాదిషు నిత్యయుక్తః స్యాద్రక్షణే నిత్యమవహితః స్యాత్॥

౫౮ అధికేనవృత్తిః॥

రాజ్ఞోఽధికం రక్షణమితి యదుక్తం తద్ద్వారేణ యదాగతంధనం తదధికం తేనాత్మనః పోష్యవర్గస్యచ వృత్తిః స్యాత్॥ తథాబ్రాహ్మణవైశ్యయోరపి॥

౫౯ వైశ్యస్యాధికంకృషి వణిక్పశుపాల్యకుసీదమ్॥

ఏవంబ్రాహ్మణరాజన్య యోరధికముక్తం।ఇదానీంవైశ్యస్యాహ— వైశ్యస్యేతి। కృషిః ప్రసిద్ధా। వణిగితివాణిజ్యం।

పశుపాలస్యకర్మ పశుపాల్యమ్। కుసీదం వృద్ధ్యర్థం ధనప్రయోగః॥ కృష్యాదిభిర్యల్లబ్ధం తదధికం వైశ్యస్యేతిజ్ఞేయమ్॥

౭౦ శూద్రశ్చతుర్థో వర్ణ ఏకజాతిః॥

చతుర్థో వర్ణః। వర్ణ సామాన్యత్వే సత్యపి చతుర్థ గ్రహణం పూర్వేషాం త్రయాణాం బ్రాహ్మణ క్షత్రియ వైశ్యానాం పృథగ్వర్ణత్వోప పాదనార్థమ్॥ త్రైవర్ణికా ఇతి సిద్ధత్వాత్। ఏకజాతిః ఉపనయనం పూర్వేషాం ద్వితీయంజన్మ తదస్యనాస్తీతి। ఉపనయన ప్రతిషేధాత్తత్పూర్వక మధ్యయనమపిన భవతి। తద్విషయేత్వాహు ర్వృద్ధాః— శూద్రస్యాపి నిషేక పుంసవన సీమన్తోన్నయన జాతకర్మ నామకరణాన్నప్రాశన చౌలాన్య మంత్రకాని యథాకాల ముపదిష్టాని। వివాహోప్యమన్త్రకో యథాచారం భవతి॥ ఇతి॥

౭౧ తస్యాపిసత్యమక్రోధశ్శౌచమ్॥

తస్య శూద్రస్యాపి సత్యాదయోధర్మాభవన్తి। సత్యం యథాదృష్టార్థవాదిత్వం। అక్రోధః పరాసభిద్రోహబుద్ధిః శౌచం ద్రవ్యశౌచం మనశ్శౌచ మిత్యాది।

౭౨ స్వదారవృత్తిః॥

స్వేషుదారేష్వేవవృత్తిః॥

౨౩ శిల్పవృత్తిః॥

శిల్పాని చిత్రకర్మాదీని తైర్వర్తేత॥

౨౪ పరిచర్యాచోత్తరేషా ముత్తరేషామ్॥

ఉత్తరేషాంత్రయాణాం వర్ణానాం పరిచర్యాచ శుశ్రూషాచ కర్తవ్యా॥ ద్విరుక్తిరధ్యాయ పరిసమాప్తిం ద్యోతనార్థా॥

౧౦

ఏకాదశోధ్యాయః

౧౦ రాజాసర్వస్యేష్టే బ్రాహ్మణ వర్జమ్—

ధర్మవ్యతిక్రమే నివారయితా రాజా। అతస్తద్ధర్మానాహ—రాజేతి। రాజాఽభిషిక్తః సర్వస్య స్వజన పదవర్తి నోజన స్యేష్టే నిగ్రహానుగ్రహాచార భోగనియోగేషు। కిమవిశేషేణ నేత్యాహ—బ్రాహ్మణ వర్జమ్ బ్రాహ్మణాన్వర్జయిత్వా తతస్తేచ్యవంతోఽపిస్వ ధర్మాత్సాంత్వేనస్థాప్యాః—

౧౧ సాధుకారీ సాధువాదీ—

సాధుకారీ శాస్త్రావిరుద్ధా చరణశీలః। సాధువాదీ వ్యవహారకాలే స్వపక్షపరపక్షేషు సమవాదీ।

౧౨ త్రయ్యామాన్వీక్ష క్యాంచాభివినీతః—

ఋగ్యజుస్సా మాత్మ కాస్త్రయో వేదాస్త్రయీ। ఆన్వీక్షకీ న్యాయ విద్యాతయోరభి వినీతః గురుభిస్సమ్యక్ఛిక్షితః స్యాత్॥

౧౩ శుచిర్జితేన్ద్రియోగుణవత్సహాయోపాయసంపన్నః-

శుచిరంతః పరద్రవ్యాదిష్వస్పృహః। బహిఃస్నానాదిపర జితేన్ద్రియో వ్యసన రహితః। గుణాశ్శాంత్యాదయః తద్వద్భి

త్రిసామాదిభిః సహాయై స్సమ్పన్నస్సమవేతః। సామాదిభిశ్చోపాయైస్సమ్పన్నో దేశకాలావస్థానురూపం తేషాం ప్రయోక్తా సర్వత్రస్యాదితివక్ష్య మాణేన సంబధ్యతే।

౧౯ సమః ప్రజాసుస్యాత్—

వ్యవహార కాలేద్వేష్యప్రియేచసమఏవస్యాత్॥

౨౦ హితమాసాంకుర్వీత—

ఆసాం ప్రజానాం యోగక్షేమ యోరవహితః స్యాత్—

౨౧ వర్ణానాశ్రమాంశ్చ న్యాయతోఽభిరక్షేత్

వర్ణాః బ్రాహ్మణాదయః ఆశ్రమాః బ్రహ్మచర్యాదయః తాన్న్యాయతో యథాశాస్త్ర మభిరక్షే దభితః రక్షేత్। యథావర్ణాశ్రమాచార ధర్మానుష్ఠానేన నిరపాయాభవన్తి తథారక్షేదిత్యభి ప్రాయః॥

౨౨ చలతశ్చైతాన్స్వధర్మేస్థాపయేత్—

తే యద్యాలస్యాదినా స్వధర్మాచ్చలేయుః తతశ్చలత ఏతాన్స్వధర్మ ఏవనిగృహ్యస్థాప యేదితి॥

౨౩ ధర్మస్యహ్యంశభాగ్భవతీతి విజ్ఞాయతే —

విజ్ఞాయతే హియస్మాద్రక్షితో ధర్మస్యాంశోభవతి। లక్షణమేతత్। అరక్షితోఽప్యధర్మస్యాంశో ఽ స్యభవతీతి। త మనుః—శ్లో॥ సర్వతోధర్మ షడ్భాగోరాజ్ఞాభవతి రక్షణా అధర్మ స్యాపిషడ్భాగోభవత్యస్య హ్యరక్షతః॥

౨౪ బ్రాహ్మణంచపురోదధీత విద్యాభిజనవాగ్రూపవయ శ్శీల సంపన్నం న్యాయవృత్తం తపస్వినమ్॥

సపష బహుశ్రుతోభవతీ త్యారభ్యోక్త స్వరూపా ద్యా। విశిష్ట కులేజన్మ అభిజనః వాక్సంస్కృతా భారతీ రూపంమనోహరమ్। వయః మధ్యమంనాతి బాలోనాతిస్థవిరఇతి శీలమంతఃకరణశుద్ధిర్బాహ్యం వానుష్ఠానమ్। ఏతైర్విద్యాది స్సమృద్ధం సంపన్నం న్యాయవృత్తం లోకశాస్త్రావిరుద్ధాచా రమ్। తపస్వీ నమభోగపరం। ఏవంభూతం బ్రాహ్మణం పురో ధీత పురోహితంకుర్వీత। సర్వేషుకర్మ సుపురోధీయత ఇతిపురో హితః సోయంపురోహితః ప్రధానమంత్రీత్యుచ్యతే॥

౨౫ తత్ప్రసూతః కర్మాణికుర్వీత॥

పురోహితత్వం దర్శయతి— తత్ప్రసూతఇతి। తేనపు రోహితేన అనుజ్ఞాతః ఇదమిత్థం కర్తవ్యమితి కృతోపదేశఃకర్మా ణి శ్రౌతస్మార్తాదీని నిత్యానైమిత్తికాని శాన్తికపౌష్టికాన్యాభి

చారికాణి కుర్వీత। తత్ప్రసూత ఇత్యస్య మూలత్వేన బ్రాహ్మణమాకష్టి॥

౨౭ బ్రహ్మప్రసూతం హిక్షత్ర మృద్ధ్యతేనవ్యథత ఇతిచ విజ్ఞాయతే—

బ్రహ్మబ్రాహ్మణః తేనప్రసూతమనుజ్ఞాతంహికష త్రక్షత్రియం ఋద్ధ్యతెసమృద్ధం భవతి నవ్యథతే నకుతశ్చిద్బిభేతి నిరపాయంస్యాదిత్యర్థః। ఇత్యేవం ప్రకారేణ విజ్ఞాయతే లోకవేదాభ్యామిత్యర్థః॥

౨౮ తస్యచ వ్యవహారోవేదో ధర్మ శాస్త్రాణ్యంగాన్యుపవేదాఃపురాణమ్—

వ్యవహారత్యనేనేతివ్యవహారః। తస్యరాజ్ఞః ప్రజాపాలనేఽధికృతస్య వేదాదీని వ్యవహారసాధనాని। యథావేదాదిష్వభిహితంతథా వ్యవహరేదితి। వ్యవహారో లోకమర్యాదా స్థాపనమ్॥

౨౯ దేశజాతికులధర్మాశ్చామ్నాయైరవిరుద్ధాః ప్రమాణమ్—

దేశధర్మేషు జాతిధర్మేషు కులధర్మేషుచ ప్రతినియతమనుష్ఠీయమానేషు యద్యపివేదాది మూలభూతం నోపలభ్యతే। తథాపి యదివేదాది భిర్విరోధోనభవతి। తథైవతే పరిపాలనీయాః నతుమూలానుపయోగేన విహాంతవ్యా ఇతి॥

౭౯ కర్షకవణిక్పశుపాలకుసీదకారవః స్వే స్వే వర్గే-

కర్షకాః కృషిజీవనః । వణిజః క్రయవిక్రయ పరాః। పశుపాలాః గోపాలాః। కుసీదినో వార్ధుషికాః। తక్షరజకాదయః। ఏతే స్వే స్వే వర్గే స్వస్వవర్గసంవేదే ప్రి

౮౦ తేభ్యో యథాధికార మర్థాన్ప్రత్యవ హ్యాత వ్యవస్థా—

తతశ్చ కర్షకాదిషు ధర్మవిప్రతిపత్తౌ సత్యాం కిమిత్యాహ— తేభ్య ఇతి। తేభ్యస్తత్తద్వర్గేభ్యః యథా యే యత్రివర్గే వ్యవస్థాపకత్వే నాధికృతాః తేభ్యో ఽర్థ ప్రకారా న్ప్రత్యవహ్రుత్య శ్రుత్వా ఽవధారయ కార్యా॥

౮౧ విప్రతిపత్తౌ త్రైవిద్యవృద్ధేభ్యః ప్రత్యవహృత్య గమయేత్—

విప్రతిపత్తౌ సత్యాం దురధిగమత్వే సతి త్రైవిద్య వృద్ధానాయ్య తైస్సహ విచార్యార్థతత్వం తేభ్యః ప్రత్యవహృత్య గమయేత్। యత్రపక్షే ఽర్థో నిష్ఠితః తం గమయేదిత్యర్థః॥

౮౨ తథాహ్యస్యని శ్శ్రేయసం భవతి—

ఏవమస్య నిర్ణయం కుర్వతః నిశ్శ్రేయసమభ్యుద

యోర్భవతి। ఇహాజనానురాగేణా ముత్ర ధర్మ ప్రాప్త్యాచేతి హేతోః॥

౨౩ బ్రిహ్మాక్షత్రేణ సంపృక్తం దేవపితృ మనుష్యాన్ధార యతీతివిజ్ఞాయతే—

బ్రిహ్మత్రై విద్యలక్షణంక్ష త్రేణ సంపృక్తం రాజ్ఞాసహాధర్మం వివించిద్దేవ పితృమను ష్యాన్ధార యతీతి విజ్ఞా యతే శ్రుతి ప్రసిద్ధమితి భావః॥

౨౪ వర్ణా ఆశ్రమాః స్వస్వధర్మనిష్ఠాః ప్రేత్య కర్మ ఫలమనుభూయతతశ్శేషేణ విశిష్ట దేశజాతి కులరూపాయుః శ్రుతవృత్త విత్తసుఖమేధ సోజన్మ ప్రతిపద్యంతే

అథైవం శాస్త్ర వశ్యత యారాజ్ఞాచ స్వధర్మేస్థాప్యమానానాం వర్ణానామాశ్రిమాణాంచ కథంసిద్ధిరిత్యత ఆహ-వర్ణాఇతి। వర్ణాబ్రాహ్మణాదయః। ఆశ్రమాః బ్రహ్మచర్యాదయః। తేస్వ స్వధర్మ నిష్ఠాః వర్ణ ప్రయుక్తానాశ్రమ ప్రయుక్తానుభయ ప్రయుక్తాంశ్చ ధర్మాననుతిష్ఠితవన్తః ప్రేత్య మరణేన లోకాన్తరంగత్వాతస్వత- స్యకర్మణః ఫలం స్వర్గాదికమనుభూయతతస్తదనన్తరం శేషేణభుక్తావశిష్టేనకర్మణా విశిష్టదేశాదికం జన్మప్రతిపద్యన్తే। తత్రవిశిష్టశబ్దోదేశాదిభిః సర్వైస్సంబధ్యతే। విశిష్టోదేశ ఆర్యావర్తః। విశిష్టజాతిర్బ్రా

హ్మణాదిజాతిః। విశిష్టకుల మధ్యయనాది సంపన్నం। విశిష్టరూపం కాన్తిమత్। విశిష్టమాయుః సషోడశంవర్షశతమ్। విశిష్టశ్రుతం బహుశ్రుత ఇత్యత్రివ్యాఖ్యాతం। విశిష్టవృత్తమనుపాధిచారిత్రం విశిష్టవిత్తం ధర్మార్జితం ధర్మేపరియుజ్యమానంచ। విశిష్టసుఖం నిరపాయస్థానాధిష్ఠానేనానిషిద్ధం సుఖసేవనం। విశిష్టమేధాగ్రన్థార్థయోర్గ్రహణశక్తిరితి। మేధాశబ్దస్యసకారాన్తత్వమార్షమ్॥

౮౫ విష్వంచోవిపరీతానశ్యన్తి—

యేవర్ణాశ్రమాః స్వానికర్మాణి యథావన్నానుతిష్ఠంతి తేవిపరీతావిష్వఞ్చో నానాయోనీర్గచ్ఛంతో నశ్యన్త్యనర్థపరంపరామనుభవన్తీతిభావః॥

౮౬ తానాచార్యోపదేశో దండశ్చపాలయతే—

తాన్విపరీతాన్యథోక్తమకుర్వతో వర్ణానాశ్రమాంశ్చ ఆచార్యోప దేశస్తావత్పాలయతే। తత్రాప్యతిష్ఠతో రాజదణ్డః॥

౮౭ తస్మాద్రాజాచార్యావనింద్యావనింద్యౌ—

యతఏవంతస్మా ద్రాజాచార్యౌమాన్యావేవ। సతునిం ద్యౌ। యద్యపి నియమనకాలేహితైషిత యాపరిముఖ పురుషౌ భవతః తథాపితయోర్నిన్దానకార్యా॥ ద్విరుక్తిరుక్తార్థైవ॥

౧౧

ద్వాదశోధ్యాయః

౮౮ శావమాశౌచం దశరాత్రమనృత్విగ్దీక్షిత బ్రహ్మచారిణాంసపిండానామ్—

అథ ఆశౌచ నిర్ణయ ఆరభ్యతే శావమితి। శవనిమిత్తం శావం అశుచిభావ ఆశౌచమ్। దశరాత్రం దశాహోరాత్రంభవతి సపిణ్డానామృత్విగాది వర్జితానామ్। ఋత్విగ్యాజకః యజ్ఞకర్మణి వర్తమానః దీక్షితః కృతదీక్షణీయః కర్మణి వర్తమానః। బ్రహ్మచారీ ప్రసిద్ధః। కింపునరిదమాశౌచమ్—కర్మణ్యనధికారోఽభోజ్యాన్నతాఽస్పృశ్యతాదానా దిష్వనధికారితాచ॥

౮౯ ఏకాదశరాత్రంక్షత్రియస్య—

దీక్షిత బ్రహ్మచారి వ్యతిరిక్తస్య క్షత్రియస్యైకాదశ రాత్రంభవతి॥

౯౦ ద్వాదశరాత్రం వైశ్యస్యార్ధ మాసమేకే॥

౯౧ మాసంశూద్రస్యార్ధ మాసమేకే॥

స్పష్టోర్థః॥

౯౨ తచ్చేదన్తః పునరాపతేచ్ఛేషేణ శుద్ధ్యేరన్॥

అన్తరితస్య ప్రతియోగ్యపేక్షాయాం శావమాశౌచం

దశరాత్ర మితి ప్రకృతం దశరాత్రాద్యభి సంబధ్యతే। శావస్య దశరాత్రాదేరాశౌచస్య మధ్యేతస్మిన్వర్తమానే యద్యన్యచ్ఛావాశౌచం సమానకాలం న్యూనకాలం వాపునరాపతేదాగచ్ఛేత్తతః శేషేణ పూర్వం వర్తమానస్య దశరాత్రాదేర్యానిశిష్టాన్యహాని తైరేవశుద్ధ్యేరన్। నపునరాపతితస్యకాల ప్రతీక్షేతి। అత్ర జననేప్యేవ మిత్యతి దేశా త్పూర్వస్య జననాశౌచస్య మధ్యే సమానకాలం వాన్యూనకాలంవా జననాశౌచ మాగచ్ఛేచ్ఛేషేణశుధ్యేరన్। యత్రిన్యూనకాలస్యాశౌచస్య మధ్యే పూర్ణ కాలమాపతేత్తేనై వగచ్ఛతి॥

౯౩ రాత్రిశేషేద్వాభ్యామ్—

పూర్వస్మిన్నశుచిభావే రాత్రిశేషేసతి యద్యన్యదాపతేత్తతోద్వాభ్యామహోభ్యాం శుధ్యేరన్॥

౯౪ ప్రభాతేతి సృభిః—

అథదశాహాదావ్యతీతే ఽ పరేద్యుః ప్రభాతేసంగతే యద్యన్యదాపతేత్తతఃతిసృభీ రాత్రిభిఃశుధ్యేరన్॥

౯౫ పిణ్డనివృత్తిఃసప్తమేపఞ్చమేవా—

నపిణ్డానామిత్యుక్తం। కేతేసపిణ్డా ఇతితానాహ—పిణ్డేతి। కూటస్థమారభ్యషష్ఠపర్యన్తం సాపిండ్యం సప్తమేతు నివృత్తిః। కేవలం సప్తమేసోదకత్వమ్। సప్తమేతునివర్తత ఇత్యుక్తత్వాత్।

తతఃపరంసగోత్రిత్వమేవ। పఞ్చమేవేతి యదుక్తం తదౌరసవ్యతిరిక్త విషయమ్। తత్రాపి యథాసంభవం ద్రష్టవ్యమ్॥

౯౬ జననేప్యేవమ్—

శావమాశౌచం దశరాత్ర మిత్యాదేః ప్రభాతేతి స్మృతిరిత్యన్తస్యాతిదేశః। యథాశావమా శౌచం తథాజననే౽పీతి ద్రష్టవ్యమ్॥

౯౭ మాతాపిత్రోస్తన్మాతుర్వా॥

తజ్జననాశౌచం మాతాపిత్రోర్వా మాతురేవవా ముఖ్యత్వాజ్జనన్యాఃపితుః ప్రాగేవ॥

౯౮ గర్భయాన సమారాత్రిః స్రంసనేగర్భస్య॥

తిస్రోగర్భ విపదస్తాస్సర్వాః స్రంసనశబ్దేనోచ్యన్తే।యత్తిథా మాసేగర్భస్య స్రంసనం తన్మాస సమారాత్రి రాశౌచంభవతి। అత్యన్తసంయోగే ద్వితీయా। ద్వితీయమాసాదియథామాస సంఖ్యాన్యహానీతి॥

త్ర్యహంవా॥

ద్వితీయేపిమాసేత్ర్యహంవా౽పి। చతుర్థుతూత్కర్షః॥

౨౦౦ శ్రుత్వా చోర్ధ్వం దశమ్యాః పక్షిణీం॥

దశమీగ్రహణం దశాహాదేః పరిపూర్ణాశౌచస్యోపలక్షణం అహర్ద్వయమధ్యగతా రాత్రిః పక్షిణీ। రాత్రిద్వయమధ్యగతమహర్వా। పూర్వవద్వితీయా ప్రాప్తిర్విపత్తి ప్రకరణాత్। మరణనిమిత్తమూర్ధ్వం దశాహాదాశౌచ కాలేఽతిక్రాన్తే యది జ్ఞాతి మరణం శృణుయాత్తతః పక్షిణీ మాశౌచం భవతి। దివా శ్రవణే తదహరన్తరా రాత్రి రపరేద్యుశ్చాహః। రాత్రౌ శ్రవణే సా రాత్రిర పరేద్యురహోరాత్ర ఇతి॥

౨౦౧ అసపిణ్డే యోనిసంబన్ధే సహాధ్యాయిని చ—

పక్షిణీమిత్యనువృత్తిః। అసపిణ్డః సపిణ్డతా యస్య నివృత్తా సోఽనపిండకః సమానోదకః। యోనిసంబన్ధో మాతామహ మాతృష్వసృతత్పుత్రాదయః స్త్రీణాం పిత్రాదయః స్వస్రాదయశ్చ। సహాధ్యాయీ ఏకస్మాదుపాధ్యాయాదధీత కృత్స్న వేదః చకారాత్ స్మృత్యన్తరపరితాః పితృష్వసృతద ప్రత్యాదయోఽన్యే చ। ఏతేషు మృతేషు పరస్పరం పక్షిణీమాశౌచం భవతి। పక్షిణీకాలేత్వతీతే స్నానమేవ॥

౨౦౨ బాలదేశాన్తరిత ప్రవ్రజితాసపిండానాం సద్యశ్శౌచమ్—

బాలోఽకృతచూడః। దేశాన్తరితో దేశేన వ్యవహితో

దేశాన్తరస్థః। ప్రవ్రజితాః నైష్ఠికవానప్రస్థ పరివ్రాజకాః। అస పిండాః సమానోదకాః। తేషాంమరణేజ్ఞాతీనాం సద్యశ్శౌచం స్నానేనశుద్ధిరితి।

౨౦౩ ధర్మిణాం విశేషేణస్వర్గంలోకం ధర్మవిదాప్నోతీతి ధర్మోధర్మః—

ధర్మిణః ధర్మవన్తః ధార్మికాః తేషాంమధ్యే యోధర్మ విత్ ధర్మసూత్రాణ్యర్థతోఽ ధీత్యధర్మంతత్త్వతోవేత్తిసః కేవ లానుష్ఠాతృభ్యః విశేషేణ స్వర్గం లోకమాప్నోతీతి। ధర్మో ధర్మః సోయమాదిత ఆరభ్యఏవమన్తో ధర్మఉక్తః। ద్విరుక్తిశా స్త్రపరిసమాప్త్యర్థా॥

ఇతి నారాయణ స్మృతిః.

౧౨

ఇతి శృంగేరీ శ్రీవిరూపాక్ష శ్రీవిద్యాశంకర పదమావేశప్రకాశిత జగద్గురు శ్రీ కల్యాణానంద భారతీ మహాన్తాచార్యస్వామిభిః ఉద్ధృతా

కల్యాణస్మృతిః "సవ్యాఖ్యా"

ఇతి నారాయణస్మృతిః॥